Rashi on Nehemiah
רש"י על נחמיה
merged
https://www.sefaria.org/Rashi_on_Nehemiah
This file contains merged sections from the following text versions:
-Sefaria vocalized edition
-http://sefaria.org/

רש"י על נחמיה

Chapter 1

Verse 1

דִּבְרֵי נְחֶמְיָה וְגוֹ׳. מִכָּאן וָאֵילָךְ כָּתַב נְחֶמְיָה סֵפֶר זֶה:
שְׁנַת עֶשְׂרִים. הִיא שְׁנַת עֶשְׂרִים לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא אַרְתַּחְשַׁשְׂתָּא. וּבְמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה
מָצָאנוּ: שְׁנַת עֶשְׂרִים "שְׁנַת עֶשְׂרִים" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מִן הַכָּתוּב שֶׁנֶּאֱמַר לְמַטָּה "וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ
נִיסָן שְׁנַת עֶשְׂרִים לְאַרְתַּחְשַׁשְׂתָּא וְגוֹ׳" (נחמיה ב:א). וּמֵחֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי הָיוּ מוֹנִין לְחֶשְׁבּוֹן
הַשָּׁנִים, וְעַל כֵּן נֶאֱמַר כָּאן: וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ כִּסְלֵו שְׁנַת עֶשְׂרִים וְגוֹ׳, וְהוּא כִּסְלֵו הַבָּא לְאַחַר
תִּשְׁרֵי, וּלְמַטָּה נֶאֱמַר "וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ נִיסָן שְׁנַת עֶשְׂרִים וְגוֹמֵר", הוּא נִיסָן שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁנָה.
וְאֵינִי יָכוֹל לְפְתֹּר וְלוֹמַר מִנִּיסָן הָיוּ מוֹנִין לְחֶשְׁבּוֹן שְׁנוֹתֵיהֶם, וְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הַכָּתוּב
מַעֲשֶׂה זֶה שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ כִּסְלֵו לְמַטָּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ נִיסָן וְגוֹ׳" הָיָה קֹדֶם
שְׁנַת עֶשְׂרִים וְגוֹ׳, וְאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בָּהֶם, דָּבָר זֶה אֵינִי יָכוֹל לְפְתֹּר וְלוֹמַר,
וְהַפָּרְשִׁיּוֹת מוֹכִיחוֹת, שֶׁאַף אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁל פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה לֹא הָיְתָה כִּי אִם בִּשְׁבִיל מַעֲשֶׂה זֶה
שֶׁל פָּרָשָׁה זֹאת רִאשׁוֹנָה:

Verse 2

אֶחָד מֵאַחַי. אֶחָד מֵחֲבֵרַי:
וָאֶשְׁאָלֵם עַל הַיְּהוּדִים וְגוֹ׳. שָׁאַלְתִּי לָהֶם עַל עִנְיַן פְּלֵיטַת הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ
בִּירוּשָׁלַיִם מִן הַשֶּׁבִי שֶׁל בָּבֶל:
הַפְּלֵיטָה. עַל שֵׁם שֶׁנִּצּוֹלוּ מִגָּלוּת בָּבֶל:
וְעַל יְרוּשָׁלָם. וְעַל עִנְיַן הָעִיר שָׁאַלְתִּי אֲלֵיהֶם:

Verse 3

וַיֹּאמְרוּ לִי. הֵשִׁיבוּ לִי עַל רֹאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן, תְּחִלָּה עַל עִנְיַן הַיְּהוּדִים
וְאַחַר כָּךְ עַל עִנְיַן הַחוֹמוֹת וְהַשְּׁעָרִים:
הַנִּשְׁאָרִים וְגוֹ׳. אוֹתָם הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ שָׁם בִּמְדִינַת יְרוּשָׁלַיִם, הֵם נְתוּנִים בְּרָעָה
גְּדוֹלָה וּבְחֶרְפָּה, לְפִי שֶׁהָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים בּוֹזְזִים וְשׁוֹלְלִים אוֹתָם
וְחוֹמַת יְרוּשָׁלַם מְפֹרָצֶת. וְחוֹמַת הָעִיר הֲרֵי הִיא פְּרוּצָה, וְהַשְּׁעָרִים שְׂרוּפִים בָּאֵשׁ כְּקִדְמָתָן;
שְׁיִשְׂרָאֵל לֹא בָּנוּ חוֹמוֹת הָעִיר וּשְׁעָרֶיהָ כִּי אִם בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְבַדּוֹ
נִצְּתוּ. כְּמוֹ נוּצְּתוּ (ספרים אחרים: נִצְּתוּ כמו נִתְּצוּ):

Verse 4

יָמִים. כַּמָּה יָמִים:

Verse 5

אָנָּא. לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה וּתְחִנָּה:

Verse 6

קַשֻּׁבָת. כְּמוֹ קוֹשֻׁבֶת כּוּ׳, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מֵ״אָהַב״ (בראשית כז:ט) ״אוֹהֵב״ (שמואל א
יח:טז), כֵּן יֹאמַר מִן קָשַׁב קוֹשֵׁב וְקוֹשֻׁבֶת:

Verse 7

חֲבוֹל. שֵׁם דָּבָר, לְשׁוֹן הַשְׁחָתָה. וְחֵי״ת נִנְקְדָה בַּחֲטַף פַּתָּח. וְאֵינִי יָכוֹל לְפוֹתְרוֹ בִּלְשׁוֹן
פָּעוּל, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִנְקֹד חֵי״ת בְּקָמַץ גָּדוֹל:
חֲבָלְנוּ. לְשׁוֹן הַשְׁחָתָה, כְּמוֹ (דניאל ו:כג) ״חֲבוּלָא לָא עֲבַדְתְּ״, וְכֵן חִבְּרוּ מְנַחֵם:

Verse 8

Verse 9

אִם יִהְיֶה נִדַּחֲכֶם. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ וְגוֹ׳״ (דְּבָרִים ל:ד):

Verse 10

Verse 11

אָנָּא אֲדֹנָי תְּהִי נָא אָזְנְךָ קַשֻּׁבָת. בִּתְחִלַּת תְּפִלָּתוֹ אָמַר לָשׁוֹן זֶה שֶׁל תְּחִנָּה, וְכֵן לְאַחַר
תְּפִלָּתוֹ:
לְעַבְדְּךָ הַיּוֹם וְגוֹ׳. כָּךְ הָיָה מִתְפַּלֵּל עַל עַצְמוֹ:
לִפְנֵי הָאִישׁ הַזֶּה. לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
מַשְׁקֶה. כְּמוֹ (בראשית מ:א) ״מַשְׁקֶה לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם״, וְזֶה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (עזרא ב:סג).
כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ: הַתִּרְשָׁתָא הוּא נְחֶמְיָה:

Chapter 2

Verse 1

לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא. הוּא דָּרְיָוֶשׁ (עזרא ד:ה), וְעַל שֵׁם הַמַּלְכוּת נִקְרָא כָּךְ:
יַיִן לְפָנָיו. הֵבִיאוּ יַיִן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּחָצֵר:
וָאֶשָּׂא אֶת הַיַּיִן. וְאָנֹכִי נָשָׂאתִי אֶת כּוֹס הַיַּיִן וּנְתַתִּיהָ לַמֶּלֶךְ. וְכָךְ הוּא הַמִּנְהָג, שֶׁהַמֵּבִיא
יַיִן בַּחֲצַר הַמֶּלֶךְ אֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתְנוֹ לַמֶּלֶךְ, אֲבָל שַׁר הַמַּשְׁקִים מְקַבֵּל כּוֹס הַיַּיִן מִיַּד
הַמֵּבִיא וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתְנוֹ לַמֶּלֶךְ:
לֹא הָיִיתִי רַע לְפָנָיו. וַאֲנִי לֹא הָיִיתִי רָגִיל לִהְיוֹת רַע לְפָנָיו בְּרוֹעַ פָּנִים, כִּי אִם שָׂמֵחַ
וְטוֹב לֵב, וְעַתָּה הָיִיתִי זוֹעֵף בְּרוֹעַ פָּנִים:

Verse 2

וְאַתָּה אֵינְךָ חוֹלֶה. וַהֲרֵי אֵין אַתָּה חוֹלֶה:
אֵין זֶה. אֵין הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה כִּי אִם רֹעַ לֵב, שֶׁיֵּשׁ בִּלְבָבְךָ עָלַי לַהֲמִיתֵנִי בְּסַם הַמָּוֶת בִּשְׁתִיַּת
כּוֹס זֶה:
וָאִירָא הַרְבֵּה מְאֹד. וְנִתְיָרֵאתִי מְאֹד עַל כָּךְ, שֶׁלֹּא יַעֲלִיל עָלַי הַמֶּלֶךְ עֲלִילָה:

Verse 3

מַדּוּעַ לֹא יֵרַע פָּנָי. מַדּוּעַ לֹא יִהְיוּ פָּנַי רָעִים:
אֲשֶׁר הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהִיא בֵּית קִבְרוֹת אֲבוֹתַי, חֳרֵבָה:

Verse 4

עַל מַה זֶּה אַתָּה מְבַקֵּשׁ. אִי זֶה דָּבָר תְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי וְאֶעֱשֶׂה לְךָ:
וָאֶתְפַּלֵּל. וְאָמַרְתִּי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּתְפִלָּתִי: כֵּן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם, שֶׁתִּמָּלֵא
שְׁאֵלָתִי וּבַקָּשָׁתִי:

Verse 5

אֲשֶׁר תִּשְׁלַחֵנִי. שְׁתֵּן לִי רְשׁוּת לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְלִבְנוֹתָהּ:

Verse 6

וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ. בְּשָׁעָה שֶׁדִּבֵּר אֵלַי הַמֶּלֶךְ הָיְתָה אִשְׁתּוֹ הַמַּלְכָּה יוֹשֶׁבֶת אֶצְלוֹ:
וְהַשֵּׂגֶל. אִשְׁתּוֹ הַמַּלְכָּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ה:ב) "שֵׂגְלָתֵהּ וּלְחֵנָתֵהּ". שֶׁכֵּן נוֹהֵג הַמֹּקְרָא
לִכְתֹּב הַמַּלְכָּה אֵצֶל הַפִּלֶגֶשׁ "נָשָׁיו וּפִילַגְשָׁיו" (דברי הימים ב יא:כא), כְּמוֹ "מְלָכוֹת
וּפִילַגְשִׁים" (שיר השירים ו:ט)
עַד מָתַי יִהְיֶה מַהֲלָכְךָ. מָתַי תֵּרֵצֶה שֶׁיִּהְיֶה מַהֲלָכְךָ וּמַסָּעֲךָ?
וּמָתַי תָּשׁוּב. וּמָתַי דַּעְתְּךָ לַחֲזוֹר?
יִשְׁלָחֵנִי. נָתַן לִי רְשׁוּת לָלֶכֶת
וָאֶתְּנָה לוֹ זְמָן. נָתַתִּי לוֹ זְמָן לַחֲזוֹר:

Verse 7

אִגְּרוֹת יִתֶּן לִי. סוֹפְרֶיךָ עַל רְשׁוּתְךָ וְדַעְתְּךָ, חֲתוּמוֹת בְּחוֹתָמְךָ, עַל פַּחֲוַת עֵבֶר הַנָּהָר שֶׁל
צַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר יַעֲבִירוּנִי. וְיִתְּירוּנִי לְשָׁלוֹם
עַד אֲשֶׁר אָבוֹא. לִירוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בִּמְדִינַת יְהוּדָה

Verse 8

וְאִגֶּרֶת אֶל אָסָף. וְתִשְׁלַח כְּתַב אִגֶּרֶת אֶל אָסָף
שׁוֹמֵר הַפַּרְדֵּס. מְמֻנֶּה הָיָה עַל הַיְעָרִים אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ
לְקָרוֹת. מִשְׁקַל חָזָק לַעֲשׂוֹת תִּקְרוֹת וְקוֹרוֹת לְשַׁעֲרֵי בִּירוֹת הַר הַבַּיִת, שֶׁהֲרֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
בָּנוּ בְּבִנְיָנוֹ, אֲבָל שַׁעֲרֵי חוֹמוֹת הַר הַבַּיִת וְחוֹמַת הֶחָצֵר אֲשֶׁר סָבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לֹא בָּנוּ
עֲדַיִן:
וּלְחוֹמַת הָעִיר. וְלַעֲשׂוֹת קוֹרוֹת לְחוֹמַת הָעִיר :
וְלַבַּיִת אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלָיו. וְלַעֲשׂוֹת בַּיִת אֲשֶׁר אֶשֵּׁב בּוֹ לְצָרְכִּי:
וַיִּתֶּן לִי הַמֶּלֶךְ. אֶת כָּל אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מִמֶּנּוּ:
כְּיַד. כְּפִי יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהָיְתָה טוֹבָה עָלַי לְהַצְלִיחֵנִי:

Verse 9

וָאֶתְּנָה לָהֶם אֶת אִגְּרוֹת הַמֶּלֶךְ. לְמַעַן יְתַּירוּנִי לְשָׁלוֹם:
שָׂרֵי חַיִל וּפָרָשִׁים. שָׁלַח הַמֶּלֶךְ עִמִּי לִכְבוֹדִי, לְמַעַן אֵלֵךְ לְשָׁלוֹם

Verse 10

וַיִּשְׁמַע סַנְבַלַּט וְגוֹ'. כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ שֶׁבָּאתִי לְבַקֵּשׁ טוֹבָה עַל יִשְׂרָאֵל וְלִבְנוֹת חוֹמוֹת
יְרוּשָׁלַיִם, וַיֵּרַע בְּעֵינֵיהֶם, כִּי הָיוּ צָרֵי יְהוּדָה וּבִנְיָמִין (עזרא ד:א)

Verse 11

וָאֱהִי שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה. הָיִיתִי בִּירוּשָׁלַיִם יָמִים שְׁלֹשָׁה וּלְסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים קַמְתִּי בַלַּיְלָה
אֲנִי וַאֲנָשִׁים מְעַטִּים עִמִּי וְלֹא הִגַּדְתִּי לְשׁוּם אָדָם אֶת אֲשֶׁר נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּלִבִּי:

Verse 12

וּבְהֵמָה אֵין עִמִּי. כִּי כָּל הָאֲנָשִׁים מוּעָטִים אֲשֶׁר עִמִּי הָלְכוּ בְרַגְלֵיהֶם, אֲבָל אֲנִי לִבַּדִּי
הָיִיתִי רוֹכֵב עַל בְּהֵמָה; שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לִרְכֹּב עַל סוּסֵיהֶם, לְמַעַן יִהְיוּ יוֹצְאִים מִן
הָעִיר בְּצִנְעָא, בְּלֹא יְדִיעַת אָדָם. וְהֵם הָלְכוּ לְשִׁבֹּר וּלְהַפִּיל חוֹמוֹת הָעִיר בַּלַּיְלָה, וּלְהַרְבּוֹת
פִּרְצוֹתֶיהָ, לְמַעַן יִהְיוּ בְּנֵי הָעִיר לְמָחָר לְהוֹטִים וּמַסְכִּימִים בְּעֵצָה אַחַת עִם נְחֶמְיָה לִבְנוֹת
חוֹמוֹת הָעִיר, וְכֵן מוֹכִיחַ הַמַּעֲשֶׂה בְּתוֹךְ הַפָּרָשָׁה:

Verse 13

וָאֵצְאָה בְשַׁעַר הַגַּיְא. יָצָאתִי בְּאוֹתוֹ שַׁעַר בַּלַּיְלָה עִם הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עִמִּי לְצַד אוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁל
עֵין הַתַּנִּין וּלְאוֹתוֹ שַׁעַר הָאַשְׁפֹּת שֶׁבְּחוֹמוֹת הָעִיר. וְהָיִיתִי פּוֹרֵץ בַּחוֹמָה, וְהַחוֹמָה הָיְתָה
נוֹתָה לְהַפִּילָהּ וְלִפְרֹץ בָּהּ לְפִי שֶׁהָיְתָה שְׁרוּפָה בָּאֵשׁ :
אֲשֶׁר הֵם פְּרוּצִים. שֶׁהֵם אוֹתָם מְקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ פְּרוּצִים וְהֵם פָּרְצוּ בָּהֶם יוֹתֵר:

Verse 14

וָאֶעֱבֹר אֶל שַׁעַר הָעָיִן. וְרָצִיתִי לַעֲבֹר אֶל אוֹתָן מְקוֹמוֹת שֶׁבְּחוֹמַת הָעִיר וּבְאוֹתָן פְּרָצוֹת,
וְאֵין מָקוֹם בְּאוֹתָן פְּרָצוֹת לַעֲבֹר בֵּינֵיהֶם רוֹכֵב עַל הַבְּהֵמוֹת, שֶׁהָיוּ פְּרָצוֹת קְטַנּוֹת:

Verse 15

וָאֶהִי עוֹלֶה. וְהָיִיתִי עוֹלֶה מִצַּד אֶחָד בַּלַּיְלָה, וְהָיִיתִי שׁוֹבֵר בַּחוֹמָה עִם הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר
עִמִּי:
וָאָשׁוּב וָאָבוֹא. וְכַאֲשֶׁר חָזַרְתִּי בָּאתִי דֶּרֶךְ שַׁעַר הַגַּיְא :

Verse 16

וְהַסְּגָנִים. אֲשֶׁר בָּעִיר, לֹא הָיוּ יוֹדְעִין לְהֵיכָן הָלַכְתִּי וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי:
עַד כֵּן. עַד עַתָּה:

Verse 17

וָאוֹמַר אֲלֵיהֶם. לְמָחָר אָמַרְתִּי לָהֶם:
וְלֹא נִהְיֶה עוֹד חֶרְפָּה. שֶׁלֹּא יִהְיוּ צָרֵינוּ בוֹזְזִים וְשׁוֹלְלִים אוֹתָנוּ:

Verse 18

אֶת יַד אֱלֹהַי. אֲשֶׁר נָתַן לִי חֵן וְהַצְלָחָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:
לַטּוֹבָה. הַכֹּל נִתְכַּוְּנוּ לְטוֹבָה, לִבְנוֹת חוֹמַת הָעִיר וּמִגְדָּלֶיהָ:

Verse 19

וַיַּלְעִגוּ. כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ הַצָּרִים שְׁמוּעַת בִּנְיַן חוֹמַת הָעִיר, הָיוּ מַלְעִיגִים עָלֵינוּ:
הֲעַל הַמֶּלֶךְ. אִם עַל הַמֶּלֶךְ אַתֶּם מוֹרְדִים לִבְנוֹת חוֹמַת הָעִיר כְּדֵי לִמְרוֹד בּוֹ:

Verse 20

וְלָכֶם אֵין חֵלֶק. מַה לָּכֶם בִּבְנְיָן חוֹמַת הָעִיר הַזֹּאת כִּי אֵין לָכֶם חֵלֶק בָּהּ:

Chapter 3

Verse 1

שַׁעַר הַצֹּאן. כָּךְ שְׁמוֹ שֶׁל שַׁעַר:
הַמָּה קִדְּשׁוּהוּ. לְאוֹתוֹ שַׁעַר בִּקְדֻשַּׁת הָעִיר:
דַּלְתוֹתָיו. שֶׁל שַׁעַר:
וְעַד מִגְדַּל הַמֵּאָה. כָּךְ שְׁמוֹ שֶׁל מִגְדָּל:

Verse 2

וְעַל יָדוֹ. אֵצֶל יָדוֹ, בְּסָמוּךְ לוֹ שֶׁל כָּל בּוֹנֶה וּבוֹנֶה שָׂכְרוּ אוֹתוֹ בִּבְנְיָן שֶׁל שַׁעַר הַצֹּאן
בָּנוּ אַנְשֵׁי יְרֵחוֹ. שֶׁכָּךְ הָיוּ מִנְהָגָם: הַלָּלוּ הָיוּ בּוֹנִים כָּאן בְּחוֹמַת הָעִיר עַד תַּשְׁלוּם
בִּנְיָנָהּ הַמּוּטָל עֲלֵיהֶם, וְהָאֲחֵרִים הָיוּ בּוֹנִים סָמוּךְ לַבִּנְיָן הָרִאשׁוֹן, וְכָךְ הָיָה מִנְהָגָם בָּזֶה
אַחַר זֶה עַד שֶׁנִּבְנֵית כָּל הַחוֹמָה:
וְעַל. כְּמוֹ (במדבר ב:כ) "וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה", בְּסָמוּךְ, וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ: סָמוּךְ לְבִנְיָן יָדוֹ.
וְהַמִּקְרָא לֹא דִקְדֵּק בְּלְשׁוֹנוֹ, פְּעָמִים שֶׁהוּא אוֹמֵר: עַל יָדוֹ, וּפְעָמִים שֶׁהוּא אוֹמֵר: עָלָיו,
וְאַחֲרָיו הֶחֱזִיק:

Verse 3

וְאֶת שַׁעַר הַדָּגִים. כָּךְ שֵׁם הַשַּׁעַר:
הֵמָּה קֵרוּהוּ. נָתְנוּ הַקּוֹרוֹת וְתִקְרוֹת עַל הַשַּׁעַר:
קֵרוּהוּ. מִשְׁקָל חָזָק, כְּמוֹ מִן קָרָה, דּוּגְמַת "הַמְקֻרֶה בַּמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו" (תהילים קד:ג).
וְקוּ"ף שֶׁל קֵרוּהוּ אֵינָהּ נְהוּגָה לִינָּקֵד בְּחִירִ"ק בְּעִנְיָן זֶה מִפְּנֵי רֵי"שׁ שֶׁל אַחֲרֶיהָ, כְּמוֹ "בֵּרַךְ" (תהילים י:ג), "חֵרֵף עֹשֵׂהוּ" (משלי יז:ה), "וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם" (בראשית יז:טז), "וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת" (יחזקאל כט:יב):
מַנְעוּלָיו. מַסְגְּרָיו שֶׁשְּׁוִירְלָ"ץ בְּלַעַ"ז:

Verse 4

הֶחָזִיק. לִבְנוֹת הַבְּנָיָן:

Verse 5

הַתְּקוּעִים. כָּךְ הָיוּ נִקְרָאִים עַל שֵׁם מְקוֹמָם שֶׁהָיָה תְּקוּעַ:
אַדִּירֵיהֶם. עֲשִׁירִים שֶׁל תְּקוֹעַ:
לֹא הֵבִיאוּ צַוָּארָם. לֹא סִיְּעוּ בַּעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לִבְנוֹת חוֹמַת הָעִיר:

Verse 6

וְאֶת שַׁעַר הַיְשָׁנָה. כָּךְ שְׁמָהּ:

Verse 7

לְכִסֵּא פַּחַת עֵבֶר הַנָּהָר. כִּסֵּא אֶחָד בָּנָה כְּדֵי לֵישֵׁב בּוֹ אוֹתוֹ פַּחַת שֶׁל עֵבֶר הַנָּהָר:

Verse 8

צוֹרְפִים. אוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה הָיְתָה נִקְרֵאת עַל שֵׁם אוּמָנוּתָם:
וַיַּעַזְבוּ יְרוּשָׁלַם. מִלְּאוּהָ עָפָר עַד הַחוֹמָה הָרְחָבָה, כְּדֵי לְהַחֲזִיקָהּ:

Verse 9

שַׂר חֲצִי פֶּלֶךְ יְרוּשָׁלָם. שַׂר הָיָה עַל חֲצִי הָעָם שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, פֶּלֶךְ לְשׁוֹן דֻּכָּסוּת וּמַלְכוּת:

Verse 10

וְנֶגֶד בֵּיתוֹ. נָפַל חֶלְקוֹ לִבְנוֹת שֶׁהָיָה בֵּיתוֹ סָמוּךְ לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁל חוֹמַת הָעִיר:

Verse 11

מִדָּה שֵׁנִית. כְּאוֹתָהּ מִדָּה אֲשֶׁר בָּנָה חֲבֵירוֹ שֶׁל מַעְלָה, גַּם הוּא בָּנָה כְּמוֹתוֹ, מִדָּה שֵׁנִית בְּבִנְיַן הַחוֹמָה. אֵינוֹ נוֹפֵל לוֹמַר לְשׁוֹן מִדָּה בְּבִנְיַן הַשְּׁעָרִים, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם כִּי אִם בְּבִנְיַן חֵלֶק שֶׁל חוֹמָה, שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּכָל הַפָּרָשָׁה בְּבִנְיַן הַשְּׁעָרִים לְשׁוֹן מִדָּה:
וְאֶת מִגְדַּל הַתַּנּוּרִים. גַּם הוּא בָּנָה אוֹתוֹ מִגְדָּל שְׁמוֹ כָּךְ. כָּל הַמִּגְדָּלִים הַלָּלוּ שֶׁבַּפָּרָשָׁה הָיוּ בְּנוּיִים בְּחוֹמַת הָעִיר סָבִיב:

Verse 12

הוּא וּבְנוֹתָיו. שַׁלּוּם וּבְנוֹתָיו הֶחֱזִיקוּ לִבְנוֹת הַבְּנָיָן:

Verse 13

עַד שַׁעַר הַאַשְׁפּוֹת. וְשַׁעַר הָאַשְׁפּוֹת לֹא הָיָה בְּכָלָל:

Verse 14

Verse 15

שַׂר פֶּלֶךְ הַמִּצְפָּה. שַׂר וְדוכוס הַמִּצְפָּה:
הוּא יִבְנֶנּוּ. הוּא הָיָה בּוֹנֶה אוֹתוֹ עַל שֵׁם עִיר:
וַיִּטַּלְנֵהוּ. וְהוּא הָיָה מְסַכֵּךְ אוֹתוֹ, לְשׁוֹן מְטַלְטֶלְתָּא:
וְאֶת חוֹמַת בְּרֵכַת הַשֶּׁלַח. שֶׁהוּא נוֹטֶה לְצַד גַּן הַמֶּלֶךְ:
וְעַד הַמַּעֲלוֹת. הֵם הָיוּ מַכִּירִים מְקוֹמוֹת הַלָּלוּ:

Verse 16

בֵּית צוּר. שֵׁם מָקוֹם:

Verse 17

לְפִלְכוֹ. מֵאוֹתָהּ שְׁרָרָה חֲצִי פֶּלֶךְ בָּנָה בִּנְיָן זֶה. לְפִלְכוֹ כ״ף דְּגוּשָׁה, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מִן מֶלֶךְ מַלְכוֹ, מִן עֶבֶד עַבְדּוֹ, כֵּן יֹאמַר מִן פֶּלֶךְ פִּלְכוֹ; שְׁאוֹת אַחֲרוֹנָה שֶׁל שֵׁם דָּבָר מֵאוֹתִיּוֹת בג״ד כפ״ת דְּגוּשׁוֹת:

Verse 18

אֲחֵיהֶם. הַלְוִיִּם:

Verse 19

מִגֵּד עֲלוֹת הַנֶּשֶׁק. כְּנֶגֶד אוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהָיוּ עוֹלִים הַגִּבּוֹרִים אֶל הַנֶּשֶׁק. לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא נִרְאֶה שֶׁהָיָה שָׁם מָקוֹם אֶחָד בְּסָמוּךְ לַחוֹמָה וּכְלֵי זַיִן שֶׁל נֶשֶׁק הַגִּבּוֹרִים הָיוּ נוֹתְנִין שָׁם כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״עָרֵי מִבְצָר וְהַנֶּשֶׁק״ (מלכים ב י:ב) (ספרים אחרים: נְתוּנִים):
הַמִּקְצוֹעַ. לְקֶרֶן זָוִית שֶׁל חוֹמָה:

Verse 20

הֶחֱרָה. פִּתְרוֹנוֹ לְפִי עִנְיָנוֹ, וְכָפֶל לָשׁוֹן הוּא עַל הַחִזּוּק:

Verse 21

מִפֶּתַח בֵּית אֶלְיָשִׁיב וְעַד תַּכְלִית וְגוֹ׳. מִגֶּד אוֹתוֹ בַּיִת בָּנָה בִּנְיָנוֹ:

Verse 22

Verse 23

נֶגֶד בֵּיתָם. שֶׁהָיָה שָׁם בְּסָמוּךְ לַחוֹמָה:

Verse 24

Verse 25

וְהַמִּגְדָּל הַיּוֹצֵא. מִגְדָּל אֶחָד הָיָה בַּחוֹמָה שֶׁהוּא יוֹצֵא וּבוֹלֵט מִבִּפְנִים:

Verse 26

וְהַנְּתִינִים הָיוּ יֹשְׁבִים בָּעֹפֶל. וְהַנְּתִינִים הָיוּ יוֹשְׁבִים בְּאוֹתוֹ מָחוֹז, וְהָיוּ בוֹנִים אוֹתוֹ מָחוֹז שֶׁלָּהֶם שֶׁהָיָה סָמוּךְ לַחוֹמָה עַד נֶגֶד שַׁעַר הַמַּיִם שֶׁל צַד הַמִּזְרָח:

Verse 27

Verse 28

אִישׁ לְנֶגֶד בֵּיתוֹ. כָּל אֶחָד הָיָה בּוֹנֶה כְּנֶגֶד בֵּיתוֹ:

Verse 29

Verse 30

וְחָנוּן בֶּן צָלָף הַשִּׁשִּׁי. בָּנִים הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ לְצָלָף, וְחָנוּן הוּא הַשִּׁשִּׁי :
מִדָּה שֵׁנִי. כְּמוֹ "שֵׁנִית" (נחמיה ג:כז)
נִשְׁכָּתוֹ. כְּמוֹ לִשְׁכָּה אַחַת הָיְתָה לוֹ שָׁם סָמוּךְ לַחוֹמָה

Verse 31

בֶּן הַצּוֹרְפִי. אִישׁ הַצּוֹרֵף, וְנִקְרָא שֵׁם אוּמָנוּתוֹ

Verse 32

וּבֵין עֲלִיַּת הַפִּנָּה לְשַׁעַר הַצֹּאן. תְּחִלַּת הַבִּנְיָן הִתְחִילוּ לִבְנוֹת שַׁעַר הַצֹּאן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּבְנוּ
אֶת שַׁעַר הַצֹּאן וְגוֹ'" (נחמיה ג:א). כָּךְ הָיוּ בּוֹנִין הַחוֹמָה מִסָּבִיב בָּזֶה אַחַר זֶה

Verse 33

Verse 34

לִפְנֵי אֶחָיו וְחֵיל שֹׁמְרוֹן. לִפְנֵי חֲבֵירָיו וְחֵיל שֹׁמְרוֹן שֶׁהָיוּ צָרֵי יְהוּדָה
מָה הַיְּהוּדִים. מַדּוּעַ הַיְּהוּדִים כָּךְ הֵם עוֹשִׂים?
הֲאֻמְלָלִים. עְנָיִן חֻלָּשׁוּת וְרִפְיוֹן
הֲיַעַזְבוּ לָהֶם. וְכִי הֵם סְבוּרִים אֲשֶׁר יַעַזְבוּ וְיַנִּיחוּ לָהֶם הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים לִבְנוֹת?
הֲיִזָּבֵחוּ. אִם יִזְבְּחוּ לָהֶם אֶת זִבְחֵיהֶם תָּמִיד כְּמוֹ שֶׁהֵם סְבוּרִים
הַיִכְלוּ בַיּוֹם. אִם יְכַלּוּ וְיַשְׁלִימוּ מְלַאכְתָּם אֲשֶׁר הִתְחִילוּ בְּיוֹם א׳? לוֹמַר שֶׁלֹּא יַנִּיחוּם
הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים לִגְמֹר אֶת בִּנְיָנָם
: הֲיְחַיּוּ. אִם יְחַיּוּ וְיתַקְּנוּ וְיַחֲזִירוּ הָאֲבָנִים לְקַדְמָתָן לִהְיוֹת קָשׁוֹת וַחֲזָקוֹת מִן הֶעָפָר
מֵעֲרֵמוֹת. עְנָיָן חֳמָרִים וְתִלִּים
וְהֵמָּה שְׂרוּפוֹת. וְהָאֲבָנִים הָיוּ שְׂרוּפוֹת וְנַעֲשֹׂית עָפָר. כָּךְ הָיוּ מַלְעִיגִים וּמִתְלוֹצְצִים עַל
בִּנְיָן הַחוֹמָה, שֶׁהָיוּ בּוֹנִין מִן הָאֲבָנִים שְׂרוּפוֹת שֶׁנִּפְלוּ לָאָרֶץ מִן הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׂרָפָה
יְרוּשָׁלַיִם:

Verse 35

וְטוֹבִיָּה הָעַמּוֹנִי אֶצְלוֹ. טוֹבִיָּה הָיָה אֶצְלוֹ שֶׁל סַנְבַלָּט:
וַיֹּאמֶר. וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר וּמַלְעִיג:
גַּם אֲשֶׁר הֵם בּוֹנִים. אַף הַבִּנְיָן הַזֶּה אֲשֶׁר הֵם בּוֹנִים
אִם יַעֲלֶה שׁוּעָל. עַל הַבִּנְיָן לִפְרֹץ חוֹמַת הָעִיר, מַה יְהֵא עָלָיו? לוֹמַר שֶׁאֵין לַבִּנְיָן תַּקָּנָה,
וְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה יָבֹא וְיִפְרֹץ בּוֹ:

Verse 36

שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ. כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּלַעֲגָם עָלֵינוּ הִתְפַּלַּלְתִּי תְּפִלָּה זֹאת
בְּאֶרֶץ שִׁבְיָה. שֶׁיִּגְלוּ מֵעַל אַדְמָתָם כַּאֲשֶׁר גָּלִינוּ

Verse 37

וְאַל תְּכַס. כְּמוֹ וְאַל תְּכַסֶּה, דּוּגְמַת "וְסוֹד אַחֵר אַל תְּגַל" (משלי כה:ט), כְּמוֹ אַל תְּגַלֶּה:
כִּי הִכְעִיסוּ. אֲשֶׁר הִכְעִיסוּ נֶגֶד הַבּוֹנִים לְהַלְעִיגָם:

Verse 38

וַתִּקָּשֵׁר. כַּאֲשֶׁר נִתְקַשְּׁרָה הַחוֹמָה וְנִבְנֵית עַד חֶצְיָהּ, אָז הָיָה לֵב הָעָם לָהוּט וּמָשׁוּךְ לַעֲשׂוֹת
בְּנְיַן הַחוֹמָה:

Chapter 4

Verse 1

כִּי עָלְתָה אֲרוּכָה. שֶׁנִּבְנְתָה הַחוֹמָה:
אֲרוּכָה. עִנְיַן חוֹבֶשׁ וּתְרוּפָה:
כִּי הֵחֵלּוּ הַפְּרוּצִים לְהִסָּתֵם. אֲשֶׁר הִתְחִילוּ אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁהָיוּ פְּרוּצִים עַד עַתָּה מֵאֵין חוֹמָה
הָיוּ עַתָּה סְתוּמִים בְּבִנְיַן הַחוֹמָה:

Verse 2

וְלַעֲשׂוֹת לוֹ תּוֹעָה. לַעֲשׂוֹת לוֹ בְּבִנְיַן הַחוֹמָה קִלְקוּל וְהַשְׁחָתָה. תּוֹעָה כְּמוֹ "וּלְדַבֵּר אֶל ה'
תּוֹעָה" (ישעיהו לב:ו):

Verse 3

עֲלֵיהֶם. עַל הַבּוֹנִים:
מִפְּנֵיהֶם. מִפְּנֵי הָאוֹיְבִים:

Verse 4

וַיֹּאמֶר יְהוּדָה. כָּךְ הָיוּ אוֹמְרִים וּמִתְאוֹנְנִים אַנְשֵׁי יְהוּדָה:
כֹּשֵׁל כֹּחַ הַסַּבָּל. הַסּוֹבְלִים וְעוֹמְסִים הָאֲבָנִים וְהָעֵצִים לִבְנְיַן הַחוֹמָה נִכְשְׁלוּ בְּכֹחָם, שֶׁאֵין
בָּהֶם כֹּחַ לִבְנוֹת מִפְּנֵי הָאוֹיְבִים:
וְעָפָר הַרְבֵּה. עֲדַיִן יֵשׁ טִיט וְחֹמֶר הַרְבֵּה לִיתֵּן בְּבִנְיַן הַחוֹמָה, לוֹמַר שֶׁעֲדַיִן הַמְּלָאכָה
גְּדוֹלָה עָלֵינוּ לִבְנוֹת, וַאֲנַחְנוּ לֹא נוּכַל לִבְנוֹת בַּחוֹמָה מִפְּנֵי פַּחַד הָאוֹיְבִים:

Verse 5

וַיֹּאמְרוּ צָרֵינוּ. כָּךְ הָיָה נֶחְמָיָה מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ:
לֹא יֵדְעוּ וְלֹא יִרְאוּ. כָּךְ הָיוּ אוֹמְרִים צָרֵינוּ עָלֵינוּ: לֹא יֵדְעוּ וְלֹא יַכִּירוּ יִשְׂרָאֵל בָּנוּ
עַד אֲשֶׁר נָבוֹא פִּתְאוֹם לְתוֹכָם וְנַהֲרֹג אוֹתָם, וּבְדָבָר זֶה נִשְׁבֹּת וּנְבַטֵּל הַבִּנְיָן:

Verse 6

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּאוּ הַיְהוּדִים. וְעַתָּה נֶאֶסְפוּ הַצָּרִים אֲשֶׁר נִתְקַשְּׁרוּ יַחַד לָבֹא לְהִלָּחֶם בָּנוּ עִם
הַיְהוּדִים אֲשֶׁר הָיוּ בֵּינוֹתָם בְּאַרְצוֹתָם, וְאוֹתָם הַיְהוּדִים אֲשֶׁר נִתְחַבְּרוּ עִמָּהֶם בָּאוּ לִפְנֵי
הַסֵּיל כְּדֶרֶךְ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְדַבֵּר אֵלֵינוּ. וּבָעִנְיָן הַזֶּה הֶעֱרִימוּ הַיְהוּדִים אֶת הָאוֹיְבִים
: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּאוּ הַיְהוּדִים הַיּוֹשְׁבִים אֶצְלָם וְגוֹ׳
וַיֹּאמְרוּ לָנוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים. הִתְרוּ בָּנוּ אוֹתָם הַיְהוּדִים עַד עֶשֶׂר פְּעָמִים לְהִלָּחֶם בְּאוֹיְבֵינוּ
כִּי הֵם בָּאִים עַלֵּינוּ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת וְגוֹ׳: מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אוֹתָן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁתִּהְיוּ
נְפוּצִים שָׁם בְּבִנְיַן הַחוֹמָה אָנָה וָאָנָה, תִּהְיוּ זְהִירִים לִהְיוֹת נֶאֱסָפִים יַחַד עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּבוּ
עָלֵינוּ בְּיַחַד לְהִלָּחֶם בָּנוּ:

Verse 7

וָאַעֲמִיד מִתַּחְתִּיוֹת. לַחוֹמָה, כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי דִּבְרֵיהֶם הֶעֱמַדְתִּי מִתַּחְתִּיוֹת לְאוֹתוֹ מָקוֹם סָבִיב
לְירוּשָׁלַיִם מֵאֲחוֹרֵי לְחוֹמַת הָעִיר בַּצְּחִיחִים
לְמִשְׁפָּחוֹת. מִן הָעָם מִגִּבּוֹרִים שֶׁבָּהֶם, עִם כְּלֵי זַיִן שֶׁבָּהֶם, לְהִלָּחֶם בְּאוֹיְבֵינוּ כַּאֲשֶׁר יָבֹאוּ:

וְאַעֲמִיד מִתַּחְיוֹת וְגוֹ׳ וְאַעֲמִיד אֶת הָעָם וְגוֹ׳. מִקְרָא זֶה דּוּגְמַת ״וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיְאֹר וְגוֹ׳ וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת״ (שמות ד:ט), ״כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה׳ כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ״ (תהלים צב:י), ״עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי שִׁיר״ (שופטים ה:יב), ״לֹא לָנוּ ה׳ לֹא לָנוּ״ (תהלים קטו:א):

Verse 8

וָאֵרֶא וָאָקוּם. וְכַאֲשֶׁר רָאִיתִי הָאוֹיְבִים בָּאִים, קַמְתִּי לְדַבֵּר אֶל הַחוֹרִים וְהַסְּגָנִים לְזָרְזָם לְהִלָּחֵם בְּאוֹיְבֵינוּ:
עַל אֲחֵיכֶם. בִּשְׁבִיל אֲחֵיכֶם:

Verse 9

כִּי נוֹדַע לָנוּ. הַדָּבָר אֲשֶׁר בָּאוּ לְהִלָּחֵם בָּנוּ:
וַנָּשָׁב כֻּלָּנוּ. חָזַרְנוּ כֻּלָּנוּ מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֶסַּפְנוּ יַחַד לִקְרַאת הָאוֹיְבִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּמְלַאכְתּוֹ לְבִנְיַן הַחוֹמָה:

Verse 10

וַיְהִי מִן הַיּוֹם הַהוּא. וּמֵאוֹתוֹ יוֹם וָהָלְאָה הָיוּ חֲצִי הַגִּבּוֹרִים עוֹשִׂים בְּבִנְיַן הַחוֹמָה, וּשְׁאָר חֲצִי הַגִּבּוֹרִים הָיוּ מְזֻיָּנִים בִּכְלֵי זַיִן לִשְׁמֹר אֲחֵיהֶם הָעוֹשִׂים בַּמְּלָאכָה:
וְהָרָמְחִים. וְ״ו יְתֵרָה, כְּמוֹ וְ״וֹ שֶׁל ״וְאַיָּה וַעֲנָה״ (בראשית לו:כד):
וְהַשָּׁרִים. הָיוּ מְחֻבָּרִים אַחֲרֵי כָּל שֵׁבֶט יְהוּדָה, לִהְיוֹת זְהִירִים בַּמְּלָאכָה:

Verse 11

הַבּוֹנִים בַּחוֹמָה וְגוֹ׳. אוֹתָם שֶׁהָיוּ בּוֹנִין וְאוֹתָן שֶׁהָיוּ עוֹמְסִים וְנוֹשְׂאִים הַמַּשָּׂאוֹת, בְּיָד אַחַת הָיוּ עוֹשִׂים מְלַאכְתָּן וּבְיָד אַחַת הָיוּ נוֹשְׂאִים כְּלֵי זַיִן:
הַשַּׁלַּח. כְּלִי קָרָב, כְּמוֹ ״מֵעָבוֹר בַּשַּׁלַּח״ (איוב לג:יח). וְכֵן חִבְּרוּ מְנַחֵם:

Verse 12

וְהַבּוֹנִים. כֵּיצַד הֵם בּוֹנִים? שֶׁהָיוּ כֻלָּם חֲגוּרִים אִישׁ חַרְבּוֹ עַל מָתְנָיו וּבוֹנִים:
אֶצְלִי. הוּא הָיָה תָּדִיר אֶצְלִי:

Verse 13

הַרְבֵּה. הִיא גְּדוֹלָה:

Verse 14

יִלָּחֵם לָנוּ. יִלָּחֵם בַּעֲדֵינוּ:

Verse 15

Verse 16

אִישׁ וְנַעֲרוֹ. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַבּוֹנִים וּבָחוּר אֶחָד עִמּוֹ יָלִינוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם. וְהַלַּיְלָה הָיָה לָהֶם לְמִשְׁמָר וְהַיּוֹם עוֹשִׂים מְלַאכָה, נִמְצָא שֶׁלֹּא הָיוּ יְשֵׁנִים כְּלוּם:

Verse 17

אֵין אֲנַחְנוּ פוֹשְׁטִים בְּגָדֵינוּ. תָּמִיד הָיִינוּ זְרִיזִים בַּמִּשְׁמָר:
אִישׁ שִׁלְחוֹ הַמָּיִם. מֵיסַב עַל אֵין שֶׁלְּמַעְלָה, כְּמוֹ (שמואל א ב:ג) ״יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם״. אֵין אִישׁ מֵמֶנּוּ פוֹשֵׁט בְּגָדָיו לִשְׁכַּב אוֹ לִרְחֹץ אוֹתָם בַּמַּיִם. וְכָפָל לָשׁוֹן הוּא עַל אֵין אֲנַחְנוּ פוֹשְׁטִים :
שִׁלְחוֹ. הַפְּשָׁט כְּמוֹ ״וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו״ (ויקרא ו:ד), דִּמְתֻרְגָּם ״וְשָׁלַח״:

Chapter 5

Verse 1

וַתְּהִי צַעֲקַת הָעָם וּנְשֵׁיהֶם גְּדוֹלָה. דַּלַּת הָעָם הָעֲנִיִּים הָיוּ צוֹעֲקִים מְאֹד:
אֶל אֲחֵיהֶם הַיְהוּדִים. בִּשְׁבִיל אֲחֵיהֶם הַיְהוּדִים הָעֲשִׁירִים:

Verse 2

וְיֵשׁ אֲשֶׁר אוֹמְרִים. נוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו לָמָּה הָיוּ צוֹעֲקִים: יֵשׁ מֵהֶם מִדַּלַּת הָעָם שֶׁהָיוּ
אוֹמְרִים אֲנַחְנוּ רַבִּים עִם בָּנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ וְנִקָּחָה דָּגָן וְעָתָּה יֵשׁ לָנוּ לִמְכֹּר בָּנֵינוּ
וּבְנוֹתֵינוּ לְיִקַּח מֵהֶם דָּגָן לְמַעַן נִחְיֶה. כָּךְ הָיוּ צוֹעֲקִים עַל הַיְהוּדִים הָעֲשִׁירִים שֶׁלֹּא הָיוּ
רוֹצִים לְפָרְנָסָם:

Verse 3

וְיֵשׁ אֲשֶׁר אוֹמְרִים שְׁדוֹתֵינוּ וְגוֹ׳. וְיֵשׁ מֵהֶם בָּעֲנִיִּים שֶׁהָיוּ מִתְאוֹנְנִים וְאוֹמְרִים: שָׂדוֹת
וּכְרָמִים וּבָתִּים נָתַן לָאֲחֵרִים בְּעֵרָבוֹן וּמַשְׁכּוֹן לִיקַּח דָּגָן לְמָזוֹנוֹתֵינוּ
בָּרָעָב. אַחֵרֵי שֶׁאֵין מְוַתְּרִים לָנוּ הָעֲשִׁירִים מִנִּכְסֵיהֶם לְפָרְנָסָתֵנוּ:

Verse 4

וְיֵשׁ אֲשֶׁר אוֹמְרִים לָוִינוּ כֶּסֶף. וְיֵשׁ מֵהֶם אֲשֶׁר אוֹמְרִים: כְּבָר לָוִינוּ כֶּסֶף מֵאֲחֵרִים עַל
שְׂדוֹתֵינוּ וּכְרָמֵינוּ לְפִרְעוֹ מַס הַמֶּלֶךְ, וּמֵעַכְשָׁיו אֵין לָנוּ כְּלוּם לְצֹרֶךְ פַּרְנָסָתֵנוּ
לְמִדַּת הַמֶּלֶךְ. לְמַס הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ "מִנְדָּה בְלוֹ וַהֲלָךְ" (עזרא ד:יג)

Verse 5

וְעַתָּה כִּבְשַׂר אַחֵינוּ בְשָׂרֵנוּ. וְעַכְשָׁיו אָנוּ חֲשׁוּבִים וּמְיֻחָסִים כְּאַחֵינוּ שֶׁהֵם עֲשִׁירִים
כִּבְנֵיהֶם בָּנֵינוּ. כִּבְנֵיהֶם שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים וּמְיֻחָסִים, כְּמוֹ כֵן מְיֻחָסִים בָּנֵינוּ
וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ כִּבְשִׁים. וְעַתָּה יֵשׁ לָנוּ לִהְיוֹת כִּבְשִׁים וְנוֹתְנִים בָּנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ לַאֲחֵרִים
עַל עֶסֶק מְזוֹנוֹתֵינוּ:
וְיֵשׁ מִבְּנוֹתֵינוּ נִכְבָּשׁוֹת. וּכְבָר יֵשׁ קְצָת מִבְּנוֹתֵינוּ שֶׁהֵן נִכְבָּשׁוֹת לַאֲחֵרִים לְעַבְדוּת
וְאֵין לְאֵל יָדֵינוּ. וְאֵין כֹּחַ בְּיָדֵינוּ לִפְדּוֹתָם
וּשְׂדוֹתֵינוּ וּכְרָמֵינוּ לַאֲחֵרִים. אַף שָׂדוֹת וּכְרָמִים מָסַרְנוּ בְּיַד אֲחֵרִים לְפָרְנָסָתֵנוּ, וּמַה
נֹּאכַל מֵעַתָּה, כִּי אֵין לָנוּ בַּמֶּה לְהִתְפַּרְנֵס:

Verse 6

Verse 7

וַיִּמָּלֵךְ. וַיִּוָּעֵץ לִבּוֹ בְּעַצְמוֹ:
וָאָרִיבָה. נִתְוַכַּחְתִּי עִם הַחוֹרִים וְהַסְּגָנִים שֶׁהֵם הָעֲשִׁירִים
מַשָּׂא אִישׁ בְּאָחִיו אַתֶּם. נוֹשִׁים מַדּוּעַ אַתֶּם כָּךְ עוֹשִׂים? הָיָה לָכֶם לְפָרֵעַ הָעֲנִיִּים הַלָּלוּ,
וְאַתֶּם מַלְוִים לָהֶם מָמוֹן לִכְבּוֹשׁ בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וּשְׂדוֹתֵיהֶם וְכַרְמֵיהֶם וּבָתֵּיהֶם
וָאֶתֵּן עֲלֵיהֶם קְהִלָּה גְּדוֹלָה. הִקְהַלְתִּי וְאָסַפְתִּי עֲלֵיהֶם קְהִלָּה גְּדוֹלָה לְצַעוֹק עֲלֵיהֶם, כְּדֵי
לְבַיְּשָׁם:

Verse 8

וְאָמְרָה לָהֶם. וְכֵן אָמַרְתִּי לָהֶם: אֲנַחְנוּ קָנִינוּ כְּבָר אֶת אַחֵינוּ הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בַּשִּׁבְיָה מִיָּד
הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהָיוּ נִמְכָּרִים לָהֶם
כְּדֵי בָּנוּ. בְּאוֹתוֹ דֵּי מָמוֹן שֶׁבְּיָדֵינוּ
וְגַם אַתֶּם. וְאַף אַתֶּם תִּמְכְּרוּ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶת אַחֵיכֶם הַנִּכְבָּשִׁים תַּחַת יְדֵיכֶם
לַעֲבָדִים:

וְנִמְכְּרוּ לָנוּ. וְהַמַּעֲשֶׂה יָבֹא לִידֵי כָּךְ שֶׁיִּהְיוּ מְכוּרִים לָנוּ מִיַּד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.
(אִם כֵּן לָמָּה תִּמְכְּרוּ אוֹתָם כֵּיוָן שֶׁמֻּכָּרִים אֲנַחְנוּ לְפִדְיוֹתָם. כן הוא בספרים אחרים):
וַיַּחֲרִישׁוּ. שָׁתְקוּ וְנִתְבַּיְּשׁוּ וְלֹא יָדְעוּ מַה לְּהָשִׁיב:

Verse 9

לֹא טוֹב הַדָּבָר. רַע הַדָּבָר בִּפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:
מֻפְרַצַת. מִפְּנֵי חֲרִפּוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁהֵם אוֹיְבֵינוּ :

Verse 10

וְגַם אֲנִי אַתַּי וּנְעָרַי. אַף אֲנִי וַחֲבֵרַי נוֹשִׂים בָּהֶם מָמוֹן, וַאֲנַחְנוּ נַעֲזֹב וְנִמְחֹל לָהֶם כָּל
הַהַלָּוֹאוֹת הַלָּלוּ:
נוֹשִׂים. כְּמוֹ (מלכים ב ד:א) "וְהַנּוֹשֶׁה בָּא לָקַחַת":

Verse 11

הָשִׁיבוּ נָא. וְאַף אַתֶּם תַּעֲשׂוּ כָּמוֹנִי לִמְחֹל לָהֶם כָּל חוֹבוֹתֵיהֶם:
וּמְאַת הַכֶּסֶף. וְרוֹב הַכֶּסֶף שֶׁהֵם חַיָּבִים לָכֶם עִם הַדָּגָן וְתִירוֹשׁ וְגוֹ׳ :

Verse 12

וַיֹּאמְרוּ נָשִׁיב. וְהֵם אָמְרוּ לְהָשִׁיב וְלִמְחֹל הַכֹּל:
כַּעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה. שֶׁיִּהוּ מוֹחֲלִים גַּם הֵם:

Verse 13

גַּם חָצְנִי נָעַרְתִּי. אַף אֲנִי בְּגָדַי נִעַרְתִּי. חָצְנִי כְּמוֹ "וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן" (ישעיה
מט:כב):
נָעַרְתִּי. אִישְׁקוֹלִי״ר בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ "הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר" (ישעיה נב:ב):
כָּכָה יְנַעֵר. כָּכָה יְנַעֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִן הָעוֹלָם וּמִנְכְּסֵיהֶם כָּל אוֹתָם שֶׁלֹּא יִהְיוּ
מוֹחֲלִין חוֹבוֹתֵיהֶם:
נָעוֹר וָרֵק. בְּלֹא נְכָסִים:

Verse 14

אֲשֶׁר צִוָּה אוֹתִי. הַמֶּלֶךְ:
פֶּתֶם. כְּמוֹ פֶּתָה שָׁלְטָן, דּוּגְמַת רֵיקָם שֶׁהוּא כְּמוֹ רֵיקָה:
מִשְׁנַת עֶשְׂרִים. לְמֶלֶךְ דָּרְיָוֶשׁ, כִּי אָז עָלָה מִבָּבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ב:א) "וַיְהִי בְּחֹדֶשׁ נִיסָן
שְׁנַת עֶשְׂרִים וְגוֹ׳":
שְׁנֵים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. שֶׁהֵם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה:
אֲנִי וְאַתַּי. אֲנִי וַחֲבֵרַי אֲשֶׁר בָּאוּ עִמִּי:
לֶחֶם הַפָּתָה לֹא אָכַלְתִּי. לֶחֶם שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל הַפָּתָה, שֶׁהָעָם נוֹתְנִין אוֹתוֹ אֶל הַפָּתָה מִן
הַמַּס:

Verse 15

הִכְבִּידוּ עַל הָעָם. הִכְבִּידוּ מַס עַל הָעָם:
וַיִּקְחוּ. וְהָיוּ לוֹקְחִים מֵהֶם בְּשָׁבִיל הַמַּס לֶחֶם וָיַיִן אַתַּר נְתִינַת אַרְבָּעִים שְׁקָלִים שֶׁל כֶּסֶף,
וְכָךְ הָיוּ רְגִילִים בְּכָל שָׁנָה:
גַּם נַעֲרֵיהֶם. שֶׁל פַּחוֹת:

Verse 16

חוֹמַת הָעִיר:
הֶחֱזַקְתִּי. הִתְעַסַּקְתִּי לַעֲסוֹק בָּהּ תָּדִיר:
וְשָׂדֶה לֹא קָנִינוּ. וּבַשָּׂדוֹת שֶׁל הַיְּהוּדִים שֶׁהָיוּ בּוֹנִים הַחוֹמָה לֹא קָנִינוּ אֲנִי וּבָנֵי סִיעָתִי
עַל עֶסֶק דָּחְקָם, שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּבִנְיַן הַחוֹמָה, אֲבָל הָיִיתִי נוֹתֵן לָהֶם מָמוֹן כְּדֵי לִבְנוֹת
הַבִּנְיָן:
עַל הַמְּלָאכָה. לִבְנוֹת תָּדִיר:

Verse 17

מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אִישׁ. הָיוּ אוֹכְלִים עַל שֻׁלְחָנִי, לְבַד הַגֹּרִים הַבָּאִים אֵלֵינוּ מִן הָעוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁאַף הֵם הָיוּ אוֹכְלִים עַל שֻׁלְחָנִי:

Verse 18

וַאֲשֶׁר הָיָה נַעֲשָׂה. וּבְכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ אוֹכְלִים עַל שֻׁלְחָנִי שׁוֹר אֶחָד וְשֵׁשׁ צֹאן וְצִפֳּרִים
הַרְבֵּה:
בְּרוּרוֹת. פִּתְרוֹנוֹ לְפִי עִנְיָנוֹ: שֵׁשׁ צֹאן עֲשׂוּיוֹת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "חָמֵשׁ צֹאן עֲשׂוּיוֹת"
(שמואל א כה:יח):
נַעֲשׂוּ לִי. לְשׁוֹן תִּקּוּן, כְּמוֹ "וּבָן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה" (בראשית יח:ח):
וּבֵין עֶשֶׂרֶת יָמִים. וּבְכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ שׁוֹתִים יַיִן הַרְבֵּה כְּדֵי שִׁיעוּר סְפוּק שֶׁל עֲשֶׂרֶת
יָמִים:
וְעִם זֶה. וּבְשָׁבִיל כָּל מַעֲשֶׂה זֶה שֶׁהָיִיתִי מוֹצִיא הוֹצָאוֹת כָּל כָּךְ:
לְחֶם. שֶׁל מַס הָרָאוּי לַפָּה לֹא בִקַּשְׁתִּי וְלֹא שָׁאַלְתִּי מִן הָעָם, שֶׁהָרִי כָּבְדָה וְחָזְקָה עֲבוֹדַת
בִּנְיָן הַחוֹמָה עֲלֵיהֶם:

Chapter 6

Verse 1

וְלֹא נוֹתַר בָּהּ. בְּחוֹמַת הָעִיר:
דְּלָתוֹת לֹא הֶעֱמַדְתִּי. שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ דְלָתוֹת בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר:

Verse 2

בַּכְּפִירִים. שֵׁם מָקוֹם הוּא:
בְּבִקְעַת אוֹנוֹ. כָּךְ שֵׁם הַבִּקְעָה:
וְהֵמָּה חוֹשְׁבִים. הֵבַנְתִּי מֵהֶם שֶׁהָיוּ חוֹשְׁבִים עָלַי לְהָרְגֵנִי שָׁם:

Verse 3

מְלָאכָה גְּדוֹלָה אֲנִי עֹשֶׂה. מִבִּנְיָנִי (הָעִיר. ספרים אחרים) הֶעָפָר:
לָמָּה תִּשְׁבַּת. לָמָּה תִּהְיֶה הַמְּלָאכָה בְּטֵלָה
כַּאֲשֶׁר אֶרְפֶּה. יָדִי מִן הַבִּנְיָן:
וְיָרַדְתִּי אֲלֵיכֶם. לְדַבֵּר וּלְהִוָּעֵד אֲלֵיכֶם:

Verse 4

Verse 5

אֶת נַעֲרוֹ. עַל יְדֵי נַעֲרוֹ:
וְאִגֶּרֶת פְּתוּחָה בְּיָדוֹ. כָּתַב אִגֶּרֶת שָׁלַח לִי עַל יָדוֹ:

Verse 6

כָּתוּב בָּהּ. בְּאוֹתָהּ אִגֶּרֶת:
בַּגּוֹיִם נִשְׁמָע. שֶׁנּוֹדַע לְכָל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁאַתָּה וְכָל הַיְּהוּדִים חוֹשְׁבִים לִמְרוֹד
:
וְגַשְׁמוּ אוֹמֵר. גַּשְׁמוּ הוּא גֶּשֶׁם הָעֲרָבִי (נחמיה ב:יט), וּפִתְרוֹנוֹ כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ כָּךְ
הוּא הַדָּבָר וּפְלוֹנִי אוֹמֵר:
כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה. מוֹסֵב עַל כָּתוּב בָּהּ; וּמִקְרָא מְסֹרָס הוּא, וְהָרִי הוּא כְּאִלּוּ נֶאֱמַר: כָּתוּב בָּהּ
כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה בַּגּוֹיִם נִשְׁמַע וְגוֹ׳ :

Verse 7

וְגַם נְבִיאִים וְגו׳. עַד וְנִוָּעֲצָה יַחְדָּו הָיָה כָתוּב בָּאִגֶּרֶת:
נְבִיאִים. בַּעֲלֵי לָשׁוֹן, כְּמוֹ "בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם" (ישעיה נז:יט):
לֵאמֹר. שֶׁאוֹמְרִים: יֵשׁ מֶלֶךְ בִּיהוּדָה:
וְעַתָּה יִשָּׁמַע לַמֶּלֶךְ. אַחֲרֵי שֶׁנִּקְרָאתָ מֶלֶךְ יִשָּׁמַע לַמֶּלֶךְ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

Verse 8

כִּי מִלְּבָדְךָ. חֲרֵי כִּי בִּמְקוֹם אֶלָּא:
בּוֹדָם. קוֹנְטְרַבְּנְטַאלְ"שׁ בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ אֲשֶׁר בָּדָה מִלִּבּוֹ:

Verse 9

כִּי כֻלָּם. כִּי כָּל הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת:
מְיָרְאִים אוֹתָנוּ. מִתְיָרְאִים מִמֶּנּוּ, וְכָךְ הֵם אוֹמְרִים: יִרְפּוּ יְדֵיהֶם וְגו׳:
וְעַתָּה חַזֵּק אֶת יָדִי. לְסַיְּעֵנִי בְּבִנְיַן הַחוֹמָה:

Verse 10

וְהוּא עָצוּר. שֶׁמָּצְאוּ בְּבֵיתוֹ:
וַיֹּאמֶר נוֹעַד. אוֹתוֹ שְׁמַעְיָה הָיָה נְבִיא שֶׁקֶר, וְקִבֵּל שֹׂחַד מִן סַנְבַלַּט וַחֲבֶרְיו לְהַפְחִיד אֶת נְחֶמְיָה, כְּדֵי לְבַטֵּל אֶת הַמְּלָאכָה:
כִּי בָאִים לְהָרְגֶךָּ. שֶׁהֲרֵי יָבוֹאוּ לְהָרְגְךָ סַנְבַלַּט וַחֲבֶרְיו:
וְלַיְלָה בָּאִים. וְעַל כֵּן הִזְהִירוּ לִיכָּנֵס בַּהֵיכָל וְלִסְגֹּר הַדְּלָתוֹת עָלָיו, שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ דַלְתוֹת שַׁעֲרֵי הָעִיר, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה: "גַּם עַד הָעֵת הַהִיא דְּלָתוֹת לֹא הֻעֲמָדוּ בַּשְּׁעָרִים" (נחמיה ו:א):

Verse 11

הַאִישׁ כָּמוֹנִי יִבְרַח. בְּתִמְיָה אִם אִישׁ כָּמוֹנִי יִבְרַח לִיכָּנֵס בַּהֵיכָל:
לֹא אָבוֹא. לֹא אֶכָּנֵס שָׁם מִפְּנֵי פַּחַד הַמִּיתָה, וְלֹא אֶעֱבֹר עַל הַמִּצְוָה שֶׁל הַקָּדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא בָּאוּ וְיִכָּנֵס זָר בְּהֵיכָלוֹ:

Verse 12

וַאֲכִירָה. הִכַּרְתִּי בִּדְבָרָיו שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּדָבָר זֶה שֶׁאֶעֱבֹר עֲבֵרָה מִפְּנֵי פַּחַד הַמִּיתָה:
כִּי הַנְּבוּאָה דִּבֶּר עָלָי. שֶׁהֲרֵי הוּא דִּבֵּר הַדְּבָרִים הַלָּלוּ עָלַי בְּשֵׁם נְבוּאָה:
שְׂכָרוֹ. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם שְׂכָרוֹ, וְנָתְנוּ לוֹ שָׂכָר לְהַפְחִידֵנִי וּלְבַטֵּל בִּבְנְיַן הַחוֹמָה:

Verse 13

לְמַעַן שָׂכוּר הוּא. אָמַר לִי הַדְּבָרִים הַלָּלוּ:
לְמַעַן אִירָא. כְּדֵי שֶׁאֶתְיָרֵא מֵהֶם לִהְיוֹת עוֹשֶׂה כֵּן לִיכָּנֵס בַּהֵיכָל וְלִהְיוֹת חוֹטֵא:
וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם רָע. לְמַעַן שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם לְשֵׁם רָע, לְחָרְפֵנִי בַּעֲבֵרָה זוֹ:

Verse 14

וְגַם לְנוֹעַדְיָה הַנְּבִיאָה. הִיא וּשְׁאָר נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר קִבְּלוּ שָׂכָר מִסַּנְבַלַּט וַחֲבֶרְיו כְּדֵי לְהַפְחִידֵנִי בִּנְבוּאַת שִׁקְרֵיהֶם:

Verse 15

בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה. יָמִים לְחֹדֶשׁ אֱלוּל בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ, שֶׁבִּשְׁנַת עֶשְׂרִים לְדָרְיָוֶשׁ עָלָה נְחֶמְיָה מִבָּבֶל וּבְאוֹתָהּ שָׁנָה בָּנָה חֲרֵבוֹת יְרוּשָׁלָיִם:
לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם יוֹם. סוֹף חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם יוֹם מִיּוֹם שֶׁהִתְחִילוּ לִבְנוֹתוֹ נִגְמַר בִּנְיַן הַחוֹמָה:

Verse 16

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ כָּל אוֹיְבֵינוּ. דָּבָר זֶה שָׁגְשָׁלַם בְּנָיָן הַחוֹמָה:
וַיִּרְאוּ כָּל הַגּוֹיִם. וְכַאֲשֶׁר רָאוּ כָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁגִּגְמַר בְּנָיָן חוֹמַת הָעִיר:
וַיִּפְּלוּ מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם. נָפְלוּ הֵם עַצְמָם בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהָיוּ מוּאָסִים בְּעַצְמָם, כִּי נָפַל פַּחַד
הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם:

Verse 17

חוֹרֵי יְהוּדָה. שָׂרֵי יְהוּדָה:
עַל טוֹבְיָה. אֶל טוֹבְיָה. יִשְׂרָאֵל רָשָׁע הָיָה:
וַאֲשֶׁר לְטוֹבְיָה. וְאִגֶּרֶת אֲשֶׁר לְטוֹבְיָה:

Verse 18

כִּי רַבִּים בִּיהוּדָה. שֶׁהָיוּ שָׂרִים רַבִּים בִּיהוּדָה אֲשֶׁר הָיוּ לוֹ לְטוֹבְיָה בַּעֲלֵי בְּרִית וּשְׁבוּעָה:
כִּי חָתָן הוּא. אוֹתוֹ טוֹבְיָה לִשְׁכָּנְיָה:
וִיהוֹחָנָן בְּנוֹ. שֶׁל טוֹבְיָה:
בַּת מְשֻׁלָּם. אוֹתוֹ מְשֻׁלָּם שַׂר וְגָדוֹל הָיָה:

Verse 19

גַּם טוֹבוֹתָיו. שֶׁל טוֹבְיָה הָיוּ מְסַפְּרִים לְפָנַי אוֹתָן בַּעֲלֵי שְׁבוּעָתוֹ וּקְרוֹבָיו:
טוֹבוֹתָיו. שֶׁשְּׁפָרוּאוּצ״שׁ בְּלַעַ״ז:
הָיוּ מוֹצִיאִים לוֹ. לְהַגִּיד לוֹ לְטוֹבְיָה:
אִגְּרוֹת שָׁלַח טוֹבְיָה. אִגְּרוֹת הָיָה שׁוֹלֵחַ תָּדִיר לְהַפְחִידֵנִי, שֶׁלֹּא לִבְנוֹת בְּנְיַן הַחוֹמָה:

Chapter 7

Verse 1

וַיִּפָּקְדוּ. עַתָּה נַעֲשׂוּ הַלְוִיִּם פְּקוּדִים עַל פְּקִידוּתָן, לִהְיוֹתָן שׁוֹעֲרִים וּמְשׁוֹרְרִים מִן הַלְוִיִּם
בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

Verse 2

עַל יְרוּשָׁלָם. לִשְׁמֹר שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָיִם:
מֵרַבִּים. מְיָמִים רַבִּים:

Verse 3

עַד חֹם הַשֶּׁמֶשׁ. עַד חֲצִי הַיּוֹם, שֶׁהָיָה הַיּוֹם גָּדוֹל:
וְעַד הֵם עוֹמְדִים. וּבְעוֹד שֶׁהַשְּׁעָרִים פְּתוּחִים יִהְיוּ עוֹמְדִים, שֶׁלֹּא יָזוּזוּ עַד יָגִיפוּ
וְיִסְגְּרוּ הַדְּלָתוֹת, וְהָרוֹצֶה לָצֵאת יֵצֵא מִן הָעִיר וְהָרוֹצֶה לִיכָּנֵס יָבֹא וְיִכָּנֵס. כָּל כָּךְ הָיוּ
עוֹשִׂים מִפְּנֵי הָאוֹיְבִים:
וְאֶזֵּזוּ. יֹאזֵזוּ הַדְּלָתוֹת לְסָגְרָם:
מְשֻׁמָּרוֹת יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָם. מִיּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם הֶעֱמִידוּ מִשְׁמָרוֹת, גִּיטְ״שׁ בְּלַעַ״ז:

Verse 4

רְחַבַת יָדַיִם. רְחַבַת מָקוֹם וּגְדוֹלָה:

Verse 5

לְהִתְיַחֵשׂ. לַחֲקוֹר יְחוּסָן:
הָעוֹלִים בָּרִאשׁוֹנָה. מֵאוֹתָן הַיְּהוּדִים הָעוֹלִים עִם עֶזְרָא בָּרִאשׁוֹנָה :
וָאֶמְצָא כָתוּב בּוֹ. כָּל אֵלֶּה הַדְּבָרִים הָיוּ כְּתוּבִים בְּאוֹתָהּ אִגֶּרֶת:

Verse 6

אֵלֶּה בְּנֵי הַמְּדִינָה וְגוֹ׳. עַד ״וְהַגּוֹרָלוֹת הִפַּלְנוּ עַל קָרְבַּן הָעֵצִים״ (נחמיה י:לה)
וְלִיהוּדָה. לִמְדִינַת יְהוּדָה:
אִישׁ לְעִירוֹ. כָּל אֶחָד לְעִירוֹ:

Verse 7

הַבָּאִים עִם זְרֻבָּבֶל. אֲשֶׁר בָּאוּ מִשְּׁבִי הַגּוֹלָה עִם זְרֻבָּבֶל:
יֵשׁוּעַ. הוּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (חגי א:א). חֲשְׁבּוֹנוֹת הַלָּלוּ פְּעָמִים הֵם
מְכֻוָּנִים עִם חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל מַעְלָה, פְּעָמִים יֵשׁ שֶׁאֵינָם מְכֻוָּנִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה; וְלֹא דִקְדֵּק
הַמִּקְרָא בַּחֶשְׁבּוֹנוֹת כָּל כָּךְ, אֲבָל הַכֹּל שָׁוֶה (עַיֵּן בְּעֶזְרָא סִימָן ב פ״ב וְצָרִיךְ עִיּוּן יסוד
ושרש העבודה) לְכָאן וּלְכָאן, שֶׁנֶּאֱמַר ״כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד וְגוֹ׳״ (נחמיה ז:סו). וְעַל זֶה
הַכֹּל סָמַךְ כּוֹתֵב הַסֵּפֶר, וְלֹא דִקְדֵּק בְּחֶשְׁבּוֹן הַפְּרָטִיּוֹת כָּל כָּךְ, וְהַכֹּל מְפֹרָשׁ לְמַעְלָה:

Chapter 8

Verse 1

Verse 2

בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. הוּא יוֹם שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ראש השנה א,א)

Verse 3

מִן הָאוֹר. שֶׁל תְּחִלַּת הַיּוֹם:
אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה. הָיוּ כָּל הָעָם מַטִּים אָזְנֵיהֶם:

Verse 4

אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר. אוֹתוֹ מִגְדַּל עֵץ עָשׂוּ לְשֵׁם כָּךְ, לִקְרוֹת שָׁם עָלָיו סֵפֶר הַתּוֹרָה:

Verse 5

כִּי מֵעַל כָּל הָעָם הָיָה. וְעַל כֵּן רָאוּהוּ כֻּלָּם:
וּכְפִתְחוֹ עָמְדוּ כָּל הָעָם. וְכַאֲשֶׁר פְּתָחוֹ לִקְרוֹת שָׁתְקוּ כָּל הָעָם:
עָמְדוּ. לְשׁוֹן שְׁתִיקָה (שָׁתְקוּ), כְּמוֹ ״עָמְדוּ וְלֹא עָנוּ עוֹד״ (אִיּוֹב לב:טז)

Verse 6

בְּמַעַל יְדֵיהֶם. בִּנְשִׂיאוּת יְדֵיהֶם, שֶׁנָּשְׂאוּ כַפֵּיהֶם לְמַעְלָה לְהוֹדוֹת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,
כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמָיְמָה״ (מְלָכִים א ח:כב)

Verse 7

מְבִינִים אֶת הָעָם. שֶׁהָיוּ מְתַרְגְּמִין לָעָם דִּבְרֵי תוֹרָה:
עַל עָמְדָם. שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם:

Verse 8

וְשׂוֹם שֵׂכֶל. וְשִׂימַת חָכְמָה, וְשׂוֹם לְשׁוֹן פָּעוּל:

Verse 9

הַיּוֹם קָדוֹשׁ. כִּי יוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא
כִּי בוֹכִים כָּל הָעָם. מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קִיְּמוּ הַתּוֹרָה כָּרָאוּי

Verse 10

לְאֵין נָכוֹן לוֹ. לְעָנִי שֶׁאֵין מְזֻמָּן לוֹ מַאֲכָלוֹ:

Verse 11

מְחַשְּׁשִׁים. הָיוּ מַזְהִירִין לְכָל הָעָם לַחֲשׁוֹת, שֶׁלֹּא יִבְכּוּ עוֹד
(במדבר יג:ל) "וַיַּהַס כָּלֵב" כְּמוֹ שְׁתִיקָה, לְשׁוֹן הַסוּ. הַסּוּ:

Verse 12

Verse 13

וּבְיוֹם הַשֵּׁנִי. שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה:

Verse 14

Verse 15

וַאֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ. וְצִוּוּ אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ קוֹל לָחוֹג אֶת חַג הַסֻּכּוֹת, וְכֵן נוֹהֵג הַמִּקְרָא לְדַבֵּר
(שמואל א ט:כז) "אֱמֹר לַנַּעַר וְיַעֲבֹר לְפָנֵינוּ" כְּעִנְיָן הַזֶּה, כְּמוֹ:
וַעֲלֵי הֲדַס. מְפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (סוכה יב,א): זֶה הֲדַס שׁוֹטֶה, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְלוּלָב כִּי אִם
לַעֲשׂוֹת סֻכָּה:
וַעֲלֵי תְמָרִים. לְלוּלָב:
(סוכה לב,ב) וַעֲלֵי עֵץ עָבֹת. זֶה הֲדַס הָרָאוּי לְלוּלָב, כַּמְפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה:

Verse 16

Verse 17

Verse 18

יוֹם בְּיוֹם. בְּכָל יוֹם וְיוֹם:

Chapter 9

Verse 1

וַאֲדָמָה עֲלֵיהֶם. הֶעֱלוּ עָפָר עַל רֹאשָׁם:

Verse 2

(נחמיה יג) מִכָּל בְּנֵי נֵכָר. וּמִנְּשֵׁיהֶם שֶׁל הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעְלָה:

Verse 3

Verse 4

עַל מַעֲלֵה הַלְוִיִם. מַעֲלוֹת הָיוּ שָׁם שֶׁהַלְוִיִם עוֹמְדִים שָׁם עֲלֵיהֶם בְּשָׁעָה שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה:

Verse 5

מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. מִתְּחִלַּת הָעוֹלָם וְעַד תַּכְלִיתוֹ יְהִי בָּרוּךְ:
וְיָבְרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ. עַכְשָׁיו דִּבְּרוּ הַלְוִיִם כְּלַפֵּי שְׁכִינָה בְּתִפְלָה: וְיָבְרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ כִּי הוּא גָּדוֹל וּמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה, כִּי כָל הַבְּרָכוֹת וּתְהִלּוֹת שֶׁלּוֹ הֵם. דָּבָר אַחֵר: וּמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה שֶׁאֵין בְּרִיָה יְכוֹלָה לְבָרְכוֹ וּלְהַלְּלוֹ כְּפִי גָּדְלוֹ וְרוֹמְמוּתוֹ, שֶׁהוּא מְרוֹמָם וְנִשָּׂא יוֹתֵר מַה שֶּׁאֵין הַפֶּה יְכוֹלָה לְדַבֵּר:

Verse 6

Verse 7

וְשַׁמְתָּ. טַעֲמוֹ לְמַעְלָה בַּשִּׁי״ן, לְפִי שֶׁמַּשְׁמָעוּתוֹ בִּלְשׁוֹן עָבָר:

Verse 8

וְכָרוֹת עִמּוֹ. לְשׁוֹן פָּעוּל:

Verse 9

Verse 10

כִּי הֵזִידוּ. כִּי הִרְשִׁיעוּ עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ ״כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם״ (שמות יח:יא):
שֶׁם. רָצוֹן בְּלַעַ״ז:

Verse 11

Verse 12

יוֹם. בְּכָל יוֹם וְיוֹם:

Verse 13

וְדַבֵּר. כְּמוֹ וּלְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קוֹלוֹ לְיַסְּרֶךָ״ (דברים ד:לו):

Verse 14

Verse 15

לְרַעֲבָם. מִן רָעָב יֹאמַר לְרַעֲבָם, כְּמוֹ מִן צָמָא לְצָמְאָם:
אֲשֶׁר נָשָׂאתָ אֶת יָדְךָ. בִּשְׁבוּעָה, כְּמוֹ ״אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת אֹתָהּ״ (שמות ו:ח):

Verse 16

Verse 17

בְּמִרְיָם. בִּשְׁבִיל מִרְיָם שֶׁלָּהֶם:

Verse 18

Verse 19

בְּהַדְרֵךְ. כְּמוֹ בַּדְּרֵךְ׃

Verse 20

Verse 21

Verse 22

לְפֵאָה. כְּמוֹ לִהְיוֹת לְצַד זָוִית אַחַת מֻחְלָקִים, בְּלִי לְהִתְעָרֵב עִם גּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת׃

Verse 23

Verse 24

וַתִּכָּנַע. וְהִכְנַעְתָּ׃

Verse 25

Verse 26

Verse 27

וְאַתָּה מִשָּׁמַיִם תִּשְׁמַע. הָיִיתָ שׁוֹמֵעַ׃

Verse 28

Verse 29

Verse 30

וַתִּמְשֹׁךְ עֲלֵיהֶם. מָשַׁכְתָּ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִיתָם׃

Verse 31

Verse 32

Verse 33

עַל כָּל הַבָּא. עַל כָּל מַעֲשֵׂה יִסּוּרִיךְ הָרָעִים אֲשֶׁר בָּאוּ עָלֵינוּ:

Verse 34

Verse 35

Verse 36

הִנֵּה אֲנַחְנוּ עֲבָדִים עָלֶיהָ. שֶׁאֲנַחְנוּ מַעֲלִים מַס לְכָל הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת:

Verse 37

וּתְבוּאָתָהּ. שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
מַרְבֶּה. מַעֲדַנֵּי מַאֲכָלִים לְמַלְכֵי הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת:
אֲשֶׁר נָתַתָּה עָלֵינוּ. שֶׁהֵם מוֹשְׁלִים בָּנוּ:

Chapter 10

Verse 1

וּבְכָל זֹאת. וּבְכָל הָרָעָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלֵינוּ אֲנַחְנוּ כוֹרְתִים אֲמָנָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,
לְהַאֲמִין וְלִבְטוֹחַ בּוֹ:
וְכוֹתְבִים. וַאֲנַחְנוּ כוֹתְבִים בַּסֵּפֶר לְקַבֵּל מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ, לְמַעַן תִּהְיֶה לָנוּ לְעֵדוּת
וְעַל הֶחָתוּם. שֶׁרוֹב גְּדוֹלִים וַחֲשׁוּבִים שֶׁבָּנוּ חֲתוּמִים עַל סֵפֶר קַבָּלַת הַמִּצְוֹת לִהְיוֹת לָנוּ
לְעֵדוּת:

Verse 2

וְעַל הַחֲתוּמִים. עַתָּה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ הַחֲתוּמִים בַּסֵּפֶר לְעֵדוּת קִבּוּל הַמִּצְוֹת
נֶחֱמְיָה הַתִּרְשָׁתָא. שֵׁם אֶחָד הוּא, וְזֶהוּ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (עזרא ב:סג) דְּ הַתִּרְשָׁתָא הוּא נֶחֱמְיָה.
וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ הַתִּרְשָׁתָא? שֶׁהִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים לִשְׁתּוֹת יַיִן נֶסֶךְ, לְפִי שֶׁהָיָה מַשְׁקֶה לַמֶּלֶךְ:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

Verse 24

Verse 25

Verse 26

Verse 27

Verse 28

Verse 29

וְכָל הַנִּבְדָּל. הֵם הַגֵּרִים שֶׁנִּבְדְּלוּ מִתּוֹרַת הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, לִהְיוֹת דְּבוּקִים
וּמְחֻבָּרִים אֶל תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו:

Verse 30

עַל אֲחֵיהֶם. עִם אֲחֵיהֶם:
אַדִּירֵיהֶם. גְּדוֹלִים שֶׁבָּהֶם:

Verse 31

Verse 32

הַמִּקָּחוֹת. הַסְּחוֹרוֹת:
שָׁבָר. תְּבוּאָה, כְּמוֹ "בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שֹׁבְרִים" (בראשית מז:יד):
וּבְיוֹם קָדְשׁ. שֶׁל יוֹם טוֹב:
וְנִטֹּשׁ אֶת הַשָּׂנָה הַשְּׁבִיעִית. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" (שמות כג:יא):
וּמַשֶּׁא כָּל יָד. הַשְּׁמָטַת מִלְוֶה בַּשְּׁבִיעִית (דברים טו:ב):

Verse 33

Verse 34

וְכָל מְלֶאכֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ. לַעֲשׂוֹת מִן הַכֶּסֶף:

Verse 35

הִפַּלְנוּ. כַּמָּה יָבִיא כָּל אֶחָד:
קָרְבַּן הָעֵצִים. תִּקְרֹבֶת שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה לַמִּזְבֵּחַ:
לְבֵית אֱבוֹתֵינוּ. שֶׁהִיא בֵּית קְדֻשַּׁת אֱבוֹתֵינוּ:

Verse 36

וּבִכּוּרֵי כָּל פְּרִי כָּל עֵץ. בִּכּוּרֵי שֶׁל כָּל פְּרִי הָאִילָן הֵם מִדִּבְרֵי חֲכָמִים:

Verse 37

Verse 38

נָבִיא לַכֹּהֲנִים אֶל לִשְׁכוֹת. כִּי שָׁם הָיוּ רְגִילִים:
הַמְעַשְּׂרִים בְּכָל עָרֵי עֲבוֹדָתֵנוּ. שֶׁנּוֹטְלִים מַעַשְׂרוֹתֵיהֶם בְּכָל עָרֵי יִשְׂרָאֵל:

Verse 39

בַּעְשֵׂר. לְשׁוֹן בַּעְשׂוֹר:
אֶת מַעֲשַׂר הַמַּעֲשֵׂר. שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם מְעַשְּׂרִים מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר וּמְבִיאִים אוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹזְבִים אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:

Chapter 11

Verse 1

אֶחָד מִן הָעֲשָׂרָה. שֶׁבִּיְשְׂרָאֵל, לְמַעַן יֵשְׁבוּ בִּירוּשָׁלַיִם לִשְׁמֹר הָעִיר:
וְתֵשַׁע הַיָּדוֹת. תִּשְׁעָה חֲלָקִים שֶׁבִּיְשְׂרָאֵל:

Verse 2

הַמִּתְנַדְּבִים. אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחָם אוֹתָם לִהְיוֹת יוֹשְׁבִים בִּירוּשָׁלַיִם לִשְׁמֹר הָעִיר מִן הָאוֹיְבִים:

Verse 3

וְאֵלֶּה רָאשֵׁי הַמְּדִינָה אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בִּירוּשָׁלָם. הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּסָמוּךְ וּבִירוּשָׁלַם יָשְׁבוּ בְּנֵי יְהוּדָה וְגוֹ׳ :

Verse 4

מִבְּנֵי יְהוּדָה עָתָיָה וְגוֹ׳. חוֹזֵר וּמְפָרֵשׁ מִבְּנֵי יְהוּדָה מִי וָמִי הָיוּ. וְכָל הַפָּרָשָׁה אֵינָהּ מוּנָה כִּי אִם הַגְּדוֹלִים וְהַחֲשׁוּבִים שֶׁבָּהֶם:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

פָּקִיד. מְמֻנֶּה:
מִשְׁנֶה. אַחַר (הַפָּקִיד)

Verse 10

Verse 11

נָגִיד. מְמֻנֶּה:
נְגִיד בֵּית הָאֱלֹהִים. מְמֻנֶּה עַל בֵּית אֱלֹהִים:

Verse 12

וַאֲחֵיהֶם עֹשֵׂה הַמְּלָאכָה לַבָּיִת. וְחַבְרֵיהֶם שָׁהָיוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדַת הַבַּיִת וְקָרְבְּנוֹתָיו:

Verse 13

רָאשֵׁי בֵית אָב מִמִּשְׁפְּחוֹת הַכֹּהֲנִים:

Verse 14

וּפָקִיד עֲלֵיהֶם. מְמֻנֶּה עֲלֵיהֶם:

Verse 15

Verse 16

עַל הַמְּלָאכָה הַחִיצוֹנָה. אֲשֶׁר לַבַּיִת, כְּגוֹן בִּנְיָנֵי בֶדֶק הַבַּיִת וַעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה שָׁהָיוּ מְבִיאִים
מִבַּחוּץ:

Verse 17

רֹאשׁ הַתְּחִלָּה יְהוֹדָה לַתְּפִלָּה. הוּא הָיָה רֹאשׁ וּמְמֻנֶּה וְגָדוֹל לִפְתֹּחַ תְּחִלָּה לְהוֹדוֹת בַּתְּפִלָּה
וּבְזִמְירוֹת שִׁירוֹתֵיהֶם שֶׁל לְוִיִּם. יְהוֹדָה כְּמוֹ יוֹדֶה, וְהַה״א נִכְנֶסֶת בַּתֵּיבָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ,
כְּמוֹ יוֹסֵף יְהוֹסֵף (תהלים פא:ו):

Verse 18

Verse 19

וְהַשּׁוֹעֲרִים. מְמֻנִּין עַל שַׁעֲרֵי הַמִּקְדָּשׁ:

Verse 20

אִישׁ בְּנֶחֱלָתוֹ. כָּל אֶחָד בְּנַחֲלָתוֹ הָיוּ יוֹשְׁבִים:

Verse 21

בָּעֹפֶל. מָקוֹם אֶחָד אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם:
עַל הַנְּתִינִים. מְמֻנִּים עַל הַנְּתִינִים :

Verse 22

וּפְקִיד הַלְוִיִּם. מְמֻנֶּה עַל הַלְוִיִּם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם:

לְנֶגֶד מְלֶאכֶת. עַל מְלֶאכֶת הַבַּיִת מְמֻנֶּה, כְּגוֹן בְּנְיָנֵי בֶּדֶק הַבַּיִת וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁמּוֹצִיאִין
מָמוֹן לְמַעֲשֶׂה (לְמַעֲשֶׂר) הַבַּיִת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר לְמַטְעָה "וְשַׂבְתַּנִי וְיוֹזָבָד עַל הַמְּלָאכָה
הַחִיצוֹנָה וְגוֹ'" (נחמיה יא:טז):

Verse 23

כִּי מִצְוַת הַמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם. וְהַמֶּלֶךְ הָיָה מַאֲמִין בָּהֶם:
עַל הַמְשׁוֹרְרִים. לְהוֹצִיא מָמוֹן מֵאוֹצַר הַמֶּלֶךְ דָּרְיָוֶשׁ:
דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ. כְּדֵי לַעֲשׂוֹת צָרְכֵי הַבַּיִת:

Verse 24

לְיַד הַמֶּלֶךְ. הוּא הָיָה מִצָּרָן לַעֲצַת הַמֶּלֶךְ דָּרְיָוֶשׁ:
לְכָל דָּבָר. לְכָל דִּבְרֵיהֶם אֲשֶׁר לָעָם לְדַבֵּר עֲלֵיהֶם אֶל הַמֶּלֶךְ:

Verse 25

Verse 26

Verse 27

Verse 28

Verse 29

Verse 30

Verse 31

Verse 32

Verse 33

Verse 34

Verse 35

Verse 36

מַחְלְקוֹת יְהוּדָה לְבִנְיָמִין. הָיוּ מְחַלְּקִין בְּמַחְלְקוֹתָם אָנָה וָאָנָה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִנְיָמִין:

Chapter 12

Verse 1

וְיֵשׁוּעַ. הוּא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

בִּימֵי יֵשׁוּעַ. שֶׁהָיוּ רָאשִׁים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָּדוֹל:

Verse 8

הַיְדוּת. מִן כְּלֵי שִׁיר, לוֹמַר שִׁירָה:

Verse 9

לְמִשְׁמָרוֹת. כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (דברי הימים א כד:א ואילך) שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ חֲלוּקִים לְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת:

Verse 10

וְיֵשׁוּעַ הוֹלִיד אֶת יוֹיָקִים וְגוֹ׳. כָּל אֵלּוּ שֶׁבְּמִקְרָא זֶה הָיוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים:

Verse 11

Verse 12

וּבִימֵי יוֹיָקִים. שֶׁהָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל הָיוּ כֹּהֲנִים הַלָּלוּ, הֵם הָיוּ רָאשִׁים, רָאשֵׁי בֵּית אָב לְמִשְׁמְרוֹתָם:
לִשְׂרָיָה מְרָיָה. לְמִשְׁמֶרֶת שֶׁל שְׂרָיָה הָיָה מְרָיָה רֹאשׁ בֵּית אָב, וּלְמִשְׁמֶרֶת שֶׁל יִרְמְיָה הָיָה חֲנַנְיָה רֹאשׁ בֵּית אָב, וְכֵן כֻּלָּם. וְאֶת אֲשֶׁר לֹא פֵּרֵשׁ כָּל הָעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת, לֹא דִקְדֵּק הַמִּקְרָא בְּכָךְ לִמְנוֹתָם כֻּלָּם:

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

הַלְוִים בִּימֵי אֶלְיָשִׁיב. הַלְוִים הַלָּלוּ הָיוּ רָאשֵׁי בֵית אָבוֹת בְּמִשְׁמְרוֹת הַלְוִים בִּימֵי אֶלְיָשִׁיב
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וְהַכֹּהֲנִים הַמְּנוּיִין לְמַעְלָה בְּסָמוּךְ (פסוקים א-כא) הֵם הָיוּ רָאשֵׁי בֵּית
אָבוֹת בְּמִשְׁמְרוֹתָם גַּם בִּימֵי אֶלְיָשִׁיב:
עַל מַלְכוּת. בִּימֵי מַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ הָיָה דָּבָר זֶה:

Verse 23

וְעַד יְמֵי יוֹחָנָן. כָּל אוֹתָן שֶׁהָיוּ רָאשֵׁי אָבוֹת הַלְוִים עַד יְמֵי יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל מְנוּיִין
שָׁם בְּדִבְרֵי הַיָּמִים:

Verse 24

מִשְׁמָר לְעֻמַּת מִשְׁמָר. שֶׁהָיוּ חֲלוּקִים בְּמִשְׁמְרוֹתָם לוֹמַר שִׁירָה:

Verse 25

שׁוֹעֲרִים מִשְׁמָר. שׁוֹעֲרִים הָיוּ בְּמִשְׁמָר שֶׁלָּהֶם, לִשְׁמֹר שַׁעֲרֵי הַבַּיִת:
בָּאֲסוּפִי. כְּמוֹ בְּסִפֵּי הַשְּׁעָרִים (דברי הימים א ט:כב):

Verse 26

אֵלֶּה בִּימֵי יוֹיָקִים. אֵלֶּה הָיוּ שׁוֹעֲרִים בִּימֵי יוֹיָקִים:

Verse 27

וּבַחֲנֻכַּת חוֹמַת יְרוּשָׁלִַם. בְּתַשְׁלוּם חוֹמַת הָעִיר, לְקַדֵּשׁ אֶת הָעִיר:
וּבְתוֹדוֹת. וּבְהוֹדָאוֹת:

Verse 28

וּמִן הַכִּכָּר. אֲשֶׁר סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלִַם בָּאוּ הַמְשׁוֹרְרִים:

Verse 29

Verse 30

וַיִּטַּהֲרוּ. תְּחִלָּה טִהֲרוּ אֶת עַצְמָן, וְאַחַר כָּךְ טִהֲרוּ אֶת אֲחֵרִים:
וְאֶת הַשְּׁעָרִים וְאֶת הַחוֹמָה. שֶׁלֹּא תִהְיֶה טֻמְאָה שָׁם בָּעִיר:

Verse 31

מֵעַל לַחוֹמָה. שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הָעִיר, וְהָלְכוּ הַשָּׂרִים וּבֵית דִּין וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם עִם שְׁתֵּי תוֹדוֹת
סָבִיב לָעִיר. הַכֹּל כַּמִּפֹּרָשׁ בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (שבועות טו,א), כְּדֵי לְקַדֵּשׁ אֶת הָעִיר:
שְׁתֵּי תוֹדוֹת. שְׁתֵּי לַחְמֵי תוֹדָה, כָּל לֶחֶם וָלֶחֶם קָרוּי תּוֹדָה
וְתַהֲלוּכוֹת לַיָּמִין. וְכַאֲשֶׁר יָצְאוּ מִן הָעִיר כְּדֵי לְסוֹבְבָהּ, הָלְכוּ לְצַד יְמִינָהּ:

Verse 32

Verse 33

Verse 34

יְהוּדָה וּבִנְיָמִין. שְׁנֵי שָׂרִים הָיוּ:

Verse 35

Verse 36

וְאֶחָיו. חֲבֵירָיו שֶׁל זְכַרְיָה הַכֹּהֵן (נחמיה יב:לה):

Verse 37

וְעַל שַׁעַר הָעַיִן. לִפְנֵי שַׁעַר הָעַיִן הָלְכוּ סְבִיבוֹת הָעִיר
וְנֶגְדָּם עָלוּ. וּלְפָנֵיהֶם עָלוּ מִ שַּׁעַר הָעַיִן לְמַעֲלוֹת שֶׁל עִיר דָּוִד וְאוֹתָן מַעֲלוֹת הָיוּ לַחוֹמָה
:

Verse 38

וְהַתּוֹדָה הַשֵּׁנִית הַהוֹלֶכֶת לְמוֹל. תּוֹדָה אַחֶרֶת שֶׁהָיְתָה שֵׁנִית לַחֲבֶרְתָּהּ הָיְתָה הוֹלֶכֶת נֶגֶד
חֲבֶרְתָּהּ בְּשָׁוֶה, וְלֹא זוֹ אַחַר זוֹ:
וַאֲנִי אַחֲרֵיהֶן. וַאֲנִי הָיִיתִי הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן שֶׁל תּוֹדָה:

Verse 39

וְעָמְדוּ. שָׁם הָיוּ עוֹמְדִים, שֶׁלֹּא לֵילֵךְ יוֹתֵר:

Verse 40

שְׁתֵּי הַתּוֹדוֹת. שֶׁנָּשְׁאוּ אוֹתָם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

Verse 41

בַּחֲצוֹצְרוֹת. הָיוּ תּוֹקְעִין מִתּוֹךְ שְׁמָחָתָן:

Verse 42

Verse 43

Verse 44

וַיְפַקְּדוּ. לְשׁוֹן פְּקִידוּת:
הַנְּשָׁכוֹת. כְּמוֹ הַלְּשָׁכוֹת שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:
לְכִנּוֹס בָּהֶם. וּבְאוֹתָן הַלְּשָׁכוֹת הָיוּ נוֹתְנִים כָּל מַתְּנוֹתֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם, וּמִשָּׁם הָיוּ חוֹלְקִין בֵּינֵיהֶם:
מְנָאוֹת. כְּמוֹ מָנוֹת (נחמיה ח:י):
לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם. כֹּהֲנִים הָיוּ נוֹטְלִים הָרָאוּי לָהֶם וְהַלְוִיִּם הָרָאוּי לָהֶם:
הָעוֹמְדִים. וּמְשַׁמְּשִׁים שָׁם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּתוֹדוֹת וְהוֹדָאוֹת:

Verse 45

Verse 46

Verse 47

מְנָיוֹת. כְּמוֹ מָנוֹת (נחמיה ח:י):
וּמַקְדִּישִׁים לַלְוִיִּם. הָיוּ נוֹתְנִים בְּמַעֲשֵׂר לַלְוִיִּם, וְהֵם הָיוּ נוֹטְלִים מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר וְנוֹתְנִים לַכֹּהֲנִים:

Chapter 13

Verse 1

Verse 2

Verse 3

כָּל עֵרֶב. כָּל תַּעֲרוֹבוֹת הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, כְּמוֹ "וְגַם עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם" (שמות יב:לח):

Verse 4

וְלִפְנֵי מִזֶּה. וּמִקֹּדֶם לָכֵן:
קָרוֹב לְטוּבְיָה. אוֹתוֹ אֶלְיָשִׁיב הַכֹּהֵן הָיָה קָרוֹב לְטוּבְיָה חֲבֵרוֹ שֶׁל סַנְבַלַּט, וְנָתַן שָׁם הַכֹּהֵן
כֵּלָיו שֶׁל טוּבְיָה:

Verse 5

וַיַּעַשׂ. אֶלְיָשִׁיב:
לִפָּנִים. שָׁם הָיוּ נוֹתְנִים קֹדֶם שֶׁבָּאתִי לִירוּשָׁלַיִם:
מִצְוַת הַלְוִיִּם. מַתָּנוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לַלְוִיִּם:

Verse 6

וּבְכָל זֶה. וּבְכָל הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה בָּאתִי אֶל הַמֶּלֶךְ וְחָזַרְתִּי לְבָבֶל:
נִשְׁאַלְתִּי. שֶׁיִּתֵּן לִי רְשׁוּת לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְלַחֲזוֹר:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

וָאֹמְרָה. צִוִּיתִי לְטַהֵר, וַיְטַהֲרוּ הַלְּשָׁכוֹת וְגוֹמֵר :

Verse 10

מְנָיוֹת. מָנוֹת (נחמיה ח:י):
לֹא נִתָּנָה. שֶׁלֹּא נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל שָׁם הַמַּתָּנוֹת, וְעַל כֵּן בָּרְחוּ וְהָלְכוּ לָהֶם אָנָה וָאָנָה לְשֹׁאֵל
מַתְּנוֹתֵיהֶם, וְלֹא הָיוּ עוֹסְקִים כָּל כָּךְ בַּעֲבוֹדָתָם:

Verse 11

וָאֶקְבְּצֵם. קִבַּצְתִּי אֶת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְהַעֲמִידָם עַל מִשְׁמַרְתָּם בַּעֲבוֹדָתָם, וְכָל יִשְׂרָאֵל הָיוּ
מְבִיאִים לָהֶם שָׁם מַתְּנוֹתָם:

Verse 12

Verse 13

כִּי נֶאֱמָנִים. הָיוּ לַחֲלֹק הַמַּתָּנוֹת בֵּינֵיהֶם:

Verse 14

Verse 15

הָעֲרֵמוֹת. אֲלֻמּוֹת שֶׁל תְּבוּאָה:
וָאָעִיד. הֵעִידוֹתִי בָּהֶם שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת:
בְּיוֹם מִכְרָם צָיִד. בְּיוֹם שֶׁהָיוּ מוֹכְרִים מָזוֹן וְצַיִד, צַיִד כְּמוֹ "וַיִּתֵּן לָהֶם צֵידָה לַדָּרֶךְ"
(בראשית מה:כא):

Verse 16

וְהַצּוֹרִים. סוֹחֲרִים שֶׁל צוֹר מְבִיאִים דָּגִים לִמְכּוֹר:

Verse 17

Verse 18

Verse 19

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלְלוּ. כַּאֲשֶׁר נָטוּ הַצְּלָלִים שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת בַּשָּׁעָרִים (ירמיהו ו:ד), צְוִיתִי
לִסְגֹּר דַּלְתוֹת הָעִיר, שֶׁלֹּא יִפָּתְחוּ עַד אַחַר שַׁבָּת, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ הָרוֹכְלִים בָּעִיר לִמְכֹּר
סְחוֹרָתָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְחַלְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת עַל יְדֵיהֶם:

Verse 20

וַיָּלִינוּ. וְהָיוּ לָנִים הָרוֹכְלִים וְהַסּוֹחֲרִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם פַּעַם אַחַת וּשְׁתֵּי
פְעָמִים, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְתֹּחַ הַשְּׁעָרִים וְלִקְנוֹת מֵהֶם בַּשַּׁבָּת:

Verse 21

וָאֹמְרָה אֲלֵיהֶם. הִתְרֵיתִי בְּאוֹתָם הָרוֹכְלִים:
אִם תִּשְׁנוּ. אִם תּוֹסִיפוּ לַעֲשׂוֹת פַּעַם שְׁנִיָּה:
מִן הָעֵת. מִן אוֹתוֹ יוֹם וָהָלְאָה לֹא בָאוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

Verse 22

Verse 23

הוֹשִׁיבוּ נָשִׁים. אֲשֶׁר נָשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים שֶׁל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת:

Verse 24

חֲצִי מְדַבֵּר. הַרְבֵּה מִבְּנֵיהֶם הָיוּ מְדַבְּרִים לְשׁוֹן אַשְׁדּוֹדִית כְּאִמּוֹתָם:

Verse 25

וָאַכֶּה. נָתַתִּי לָהֶם מַלְקִיּוֹת לְהַלְקוֹתָם כְּדֵי לְהוֹכִיחָם וּלְהַזְכִּירָם:

Verse 26

גַּם אוֹתוֹ הֶחֱטִיאוּ. כָּל שֶׁכֵּן שֶׁתְּהֵיוּ חוֹטְאִים עַל יְדֵי נְשֵׁיכֶם שֶׁל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת,
וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסָמוּךְ וְלָכֶם הֲנִשְׁמַע וְגוֹ׳ בְּתִמְיהָה. כְּלוֹמַר: שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נִמְצָא חָטָא
עַל יְדֵי נָשִׁים שֶׁל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְאַתֶּם נָשָׁאתֶם נָשִׁים שֶׁל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים
וּמַזָּלוֹת לִהְיוֹת חוֹטְאִין:

Verse 27

Verse 28

וּמִבְּנֵי יוֹיָדָע... חָתָן לְסַנְבַּלַּט. אֶחָד מִבְּנֵי יוֹיָדָע חָתָן לְסַנְבַּלַּט צוֹרֵר הַיְהוּדִים,
וְהִבְרַחְתִּיהוּ מֵעָלָי, לְמַעַן לֹא יִהְיֶה רָגִיל בִּירוּשָׁלַיִם בִּשְׁבִיל חָתָנוֹ, לִרְאוֹת אֶת הָעִיר וְאֶת
מוֹצָאֶיהָ וְאֶת מוֹבָאֶיהָ:

Verse 29

זָכְרָה לָהֶם. הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשׂוּ:

Verse 30

Verse 31

בְּעִתִּים. לְעִתִּים הָיוּ כּוֹרְתִים עֵצִים לַמַּעֲרָכָה:
וְלַבְּכוּרִים. שֶׁהָיוּ מְבִיאִים בִּכּוּרִים בְּפֶרֶק אֶחָד, לְכָל דָּבָר וְדָבָר קָבַעְתִּי זְמַנּוֹ: